



Folketrygdloven  
med kommentarer



Folketrygdloven  
med kommentarer  
Runar Narvland (red.)

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2019

3. utgave, 1. opplag 2019

ISBN: 978-82-05-51760-8

Omslagsdesign: Studio Levi Bergqvist & Modest (Rune Døli)

Layout: Modest (Rune Døli)

Sats: Bøk Oslo AS

Brødtekst: Minion Pro 10,5/15 pkt

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Juridisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

[www.gyldendal.no/juridisk](http://www.gyldendal.no/juridisk)

[juridisk@gyldendal.no](mailto:juridisk@gyldendal.no)

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

# Forord

Folketrygdloven er blant de mest omfattende, viktigste og mest komplekse lovene i vår velferdsstat. Det er derfor et stort behov for en kommentarutgave til dette lovverket. Det gjelder både for dem som daglig arbeider med trygdespørsmål, og for dem som mer sporadisk har behov for å avklare trygdespørsmål.

Formålet med denne boken er å gi hjelp til dem som vil trenge dypere inn i folketrygdlovens bestemmelser, samt å gi supplerende informasjon som er av betydning ved fastleggingen av gjeldende rett. Det er mange store og vanskelige spørsmål som tas opp, men det er også mange detaljspørsmål som er viktige for enkeltindivider, som søkes avklart.

I denne boken har vi først og fremst kommentert de bestemmelsene som står i folketrygdloven. Vi trekker imidlertid også inn forskrifter, lovforarbeider, dommer fra Høyesterett, dommer fra lagmannsrettene, kjennelser fra Trygderetten, kjennelser fra Ankenemnda for sykepengen i arbeidsgiverperioden, Arbeids- og velferdsdirektoratets rundskriv, Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 883/2004 om koordinering av trygdeytelser fra ulike europeiske land og annet relevant rettskildemateriale. Det er imidlertid begrenset hvor mye slikt stoff vi har fått plass til.

Første utgave av denne boken ble utgitt i 1998. Da hadde folketrygdloven av 28. februar 1997 vært i kraft i ett år. Senere har det skjedd en rekke endringer i lovgivningen og det øvrige rettskildematerialet. Andre utgave ble utgitt i 2007.

Fra 1. juli 2006 er Rikstrygdeverket og Arbeidsdirektoratet nedlagt, og det er etablert en ny Arbeids- og velferdsetat (NAV). På lokalplan blir både ytelsene etter lov om folketrygd og den økonomiske sosialhjelpen etter lov om sosiale tjenester administrert av felles lokale kontorer for Arbeids- og velferdsetaten og kommunene (NAV-kontor). NAV-reformen er blitt betegnet som den største administrative og organisatoriske reformen i Norge i nyere tid.

Det har også skjedd viktige endringer i trygdeordningenes innhold. Rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad er slått sammen til én ytelse: arbeidsavklaringspenger med virkning fra 1. mars 2010. Med virkning fra 1. januar 2010 er det innført nye regler for alderspensjon. Gradvis innfasing og overgangsregler fører til at vi i en tid vil ha fire ulike ordninger for alderspensjon. Felles for alle er prinsipper om levealdersjustering, nøytralt uttak og underregulering, som vil avlaste trygdens forpliktelser i framtiden. Med virkning fra 1. januar 2015 er

uførepensjonsordningen etter folketrygdloven kapittel 12 endret fra uførepensjon til uføretrygd, med endrede regler for opptjening og utmåling av ytelsen og nye regler om avkortning med hensyn til arbeidsinntekt.

Denne boken presenterer folketrygdlovens tekst slik den er per 1. januar 2019. Boken er skrevet av forfattere som hver på sine felt er blant de fremste trygdeeksperterene i Norge. Forfattere av denne utgaven er Jørn Knudsen (kapittel 2), Mona Martinsen (kapittel 4), Vegard Skaug (kapittel 5), Gudrun Holgersen (kapittel 6, 10, 11, 11A og 12), Aksel Bjørnvall (kapittel 8), Eva Espeland (kapittel 9), Morten Gaarder (kapittel 13), Aslak Syse (kapittel 14), Karl Arvid Jomark (kapittel 15), Ingunn Ikdahl (kapittel 16, 17 og 18), Biørn Bogstad (kapittel 19 og 20), Elin Sarai (kapittel 23 og 24) og Runar Narvland (kapittel 1, 3, 7, 21, 22, 25 og 26). Siden andre utgave av boken utkom i 2007, har forrige redaktør, Asbjørn Kjønstad, gått bort. Enkelte andre av forfatterne har av ulike grunner trukket seg fra arbeidet med oppdatering av denne boken. De nye forfatterne som er med på den foreliggende utgaven av boken, bygger i en viss utstrekning på tekster fra den andre utgaven.

Som redaktør søkte Asbjørn Kjønstad å gi boken et mest mulig enhetlig preg og en høyest mulig faglig standard. Jeg har etter beste evne forsøkt å videreføre dette i den foreliggende utgaven.

Oslo, 1. mars 2019

Runar Narvland

# Innholdsoversikt

|                                                       |      |
|-------------------------------------------------------|------|
| <b>DEL I</b>                                          |      |
| Innledende bestemmelser .....                         | 45   |
| <b>DEL II</b>                                         |      |
| Beregninger av pensjoner m.m. ....                    | 117  |
| <b>DEL III</b>                                        |      |
| Stønad under arbeidsløshet .....                      | 181  |
| <b>DEL IV</b>                                         |      |
| Ytelser ved sykdom m.m. ....                          | 235  |
| <b>DEL V</b>                                          |      |
| Ytelser knyttet til livsløp og familiesituasjon ..... | 705  |
| <b>DEL VI</b>                                         |      |
| Ytelser ved nådd pensjonsalder .....                  | 883  |
| <b>DEL VII</b>                                        |      |
| Forvaltningsmessige bestemmelser .....                | 1057 |
| <b>DEL VIII</b>                                       |      |
| Finansielle bestemmelser .....                        | 1175 |
| <b>DEL IX</b>                                         |      |
| Avsluttende bestemmelser .....                        | 1229 |
| <b>Litteratur</b> .....                               | 1263 |
| <b>Lover</b> .....                                    | 1267 |
| <b>Forskrifter</b> .....                              | 1291 |
| <b>Lovforarbeider m.m.</b> .....                      | 1298 |
| <b>Rettspraksis og Trygderettens praksis</b> .....    | 1308 |
| <b>Stikkord</b> .....                                 | 1320 |
| <b>Forfatterromtaler</b> .....                        | 1327 |



# Innhold

|                                                                                                                   |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Innledning .....</b>                                                                                           | <b>27</b> |
| 1 Litt historikk .....                                                                                            | 27        |
| 2 Formål.....                                                                                                     | 31        |
| 3 Medlemskap.....                                                                                                 | 34        |
| 4 Finansiering.....                                                                                               | 35        |
| 5 Avlastning av framtidige forpliktelser .....                                                                    | 37        |
| 6 Saksbehandling .....                                                                                            | 37        |
| 7 Folketrygdlovens oppbygning .....                                                                               | 42        |
| <br><b>DEL I</b>                                                                                                  |           |
| Innledende bestemmelser .....                                                                                     | 45        |
| <b>Kapittel 1 Formål og definisjoner m.m. ....</b>                                                                | <b>47</b> |
| § 1-1 Formål .....                                                                                                | 48        |
| § 1-2 Vern mot private avtaler .....                                                                              | 49        |
| § 1-3 Avtaler med andre land om trygd .....                                                                       | 51        |
| § 1-4 Grunnbeløpet .....                                                                                          | 56        |
| § 1-5 Sivilstand .....                                                                                            | 61        |
| § 1-6 Barn.....                                                                                                   | 64        |
| § 1-7 Flyktning .....                                                                                             | 65        |
| § 1-8 Arbeidstaker .....                                                                                          | 66        |
| § 1-9 Frilanser .....                                                                                             | 69        |
| § 1-10 Selvstendig næringsdrivende .....                                                                          | 71        |
| <b>Kapittel 2 Medlemskap .....</b>                                                                                | <b>73</b> |
| § 2-1 Personer som er bosatt i Norge.....                                                                         | 76        |
| § 2-2 Arbeidstakere i Norge og på kontinentalsokkelen .....                                                       | 81        |
| § 2-3 Medlemskap på Svalbard, på Jan Mayen og i norske biland .....                                               | 83        |
| § 2-4 Avtaler om arbeidstakere mv. på kontinentalsokkelen .....                                                   | 85        |
| § 2-5 Pliktig medlemskap for personer utenfor Norge .....                                                         | 86        |
| § 2-6 Medlemskap som gir trygdedekning bare ved yrkesskade og dødsfall .....                                      | 90        |
| § 2-7 Frivillig medlemskap for personer i Norge.....                                                              | 92        |
| § 2-7a Frivillig medlemskap for personer bosatt i Norge og som er i arbeid<br>på skip registrert i utlandet ..... | 94        |
| § 2-8 Frivillig medlemskap for personer utenfor Norge .....                                                       | 95        |
| § 2-9 Trygdedekning ved frivillig medlemskap utenfor Norge .....                                                  | 99        |
| § 2-10 Opptjening av rettigheter for personer med begrenset medlemskap ...                                        | 101       |

## Innhold

|        |                                                                             |     |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 2-11 | Unntak for ambassadepersonell o.a.....                                      | 101 |
| § 2-12 | Unntak for ansatte på turistskip .....                                      | 103 |
| § 2-13 | Unntak for personer med rettigheter i utenlandske trygdeordninger m.m. .... | 105 |
| § 2-14 | Opphør av pliktig medlemskap .....                                          | 109 |
| § 2-15 | Opphør av frivillig medlemskap .....                                        | 112 |
| § 2-16 | Forskrifter om asylsøkere .....                                             | 113 |
| § 2-17 | Medlemskap under fengselsopphold mv. ....                                   | 114 |

## DEL II

|                                    |     |
|------------------------------------|-----|
| Beregninger av pensjoner m.m. .... | 117 |
|------------------------------------|-----|

### Kapittel 3 Pensjonskomponentene, trygdetid, pensjonspoeng,

|                                                  |     |
|--------------------------------------------------|-----|
| beregning av pensjoner, forsørgelsestillegg..... | 119 |
|--------------------------------------------------|-----|

|             |     |
|-------------|-----|
| § 3-1 ..... | 123 |
|-------------|-----|

|                                     |     |
|-------------------------------------|-----|
| I. Grunnpensjon og særtillegg ..... | 123 |
|-------------------------------------|-----|

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| § 3-2 Grunnpensjon..... | 123 |
|-------------------------|-----|

|                        |     |
|------------------------|-----|
| § 3-3 Særtillegg ..... | 128 |
|------------------------|-----|

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-5 Trygdetid ved beregning av ytelser etter kapitlene 16, 17, 18 og 19 | 131 |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                |     |
|--------------------------------|-----|
| § 3-6 Framtidig trygdetid..... | 135 |
|--------------------------------|-----|

|                                                                                            |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-7 Trygdetid ved beregning av pensjon og overgangsstønad til gjenlevende ektefelle..... | 135 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| II. Tilleggspensjon ..... | 136 |
|---------------------------|-----|

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| § 3-8 Tilleggspensjon..... | 136 |
|----------------------------|-----|

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-9 Særregler om tilleggspensjon for personer født før 1937 ..... | 139 |
|---------------------------------------------------------------------|-----|

|                      |     |
|----------------------|-----|
| § 3-10 Poengår ..... | 142 |
|----------------------|-----|

|                             |     |
|-----------------------------|-----|
| § 3-11 Sluttpoengtall ..... | 142 |
|-----------------------------|-----|

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| § 3-12 Pensjonspoeng ..... | 143 |
|----------------------------|-----|

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| § 3-13 Opptjening av pensjonspoeng – hovedregler..... | 144 |
|-------------------------------------------------------|-----|

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-14 Opptjening av pensjonspoeng for medlemmer som mottar uføretrygd ..... | 145 |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                      |     |
|--------------------------------------|-----|
| § 3-15 Pensjonsgivende inntekt ..... | 148 |
|--------------------------------------|-----|

|                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-16 Godskriving av pensjonspoeng for omsorgsarbeid ..... | 152 |
|-------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| III. Særregler for alderspensjon til mottakere av uføretrygd mv. .... | 157 |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-17 Fastsetting og godskriving av pensjonspoeng for mottakere av uføretrygd..... | 157 |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                        |     |
|--------------------------------------------------------|-----|
| § 3-18 Beregning av alderspensjon ved yrkesskade ..... | 160 |
|--------------------------------------------------------|-----|

|                                                                           |     |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-19 Godskriving av pensjonspoeng for mottakere av avtalefestet pensjon | 166 |
|---------------------------------------------------------------------------|-----|

|              |     |
|--------------|-----|
| § 3-20 ..... | 166 |
|--------------|-----|

|              |     |
|--------------|-----|
| § 3-21 ..... | 166 |
|--------------|-----|

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| § 3-22 Garantert tilleggspensjon til unge uføre født før 1941 ..... | 168 |
|---------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                            |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| IV. Tilleggspensjon til gjenlevende ektefelle .....                                        | 169 |
| § 3-23 Beregning av tilleggspensjon til gjenlevende ektefelle .....                        | 169 |
| V. Forsørgingstillegg .....                                                                | 171 |
| § 3-24 Ektefelletillegg .....                                                              | 171 |
| § 3-25 Barnetillegg .....                                                                  | 173 |
| § 3-26 Reduksjon av ektefelletillegg og barnetillegg på grunn av inntekt ...               | 175 |
| <br><b>DEL III</b>                                                                         |     |
| Stønad under arbeidsløshet .....                                                           | 181 |
| <b>Kapittel 4 Dagpenger under arbeidsløshet</b> .....                                      | 183 |
| Særtrekk ved dagpengeordningen .....                                                       | 183 |
| Bakgrunn og utviklingstrekk .....                                                          | 184 |
| Rettskilder .....                                                                          | 189 |
| § 4-1 Formål .....                                                                         | 190 |
| § 4-2 Opphold i Norge .....                                                                | 190 |
| § 4-3 Tap av arbeidsinntekt og arbeidstid .....                                            | 192 |
| § 4-4 Krav til minsteinntekt .....                                                         | 195 |
| § 4-5 Reelle arbeidssøkere .....                                                           | 198 |
| § 4-6 Dagpenger under utdanning, opplæring, etablering av egen virksomhet m.v. ....        | 202 |
| § 4-7 Dagpenger til permitterte .....                                                      | 206 |
| § 4-8 Meldeplikt og møteplikt .....                                                        | 209 |
| § 4-9 Ventetid .....                                                                       | 210 |
| § 4-10 Forlenget ventetid .....                                                            | 211 |
| § 4-11 Dagpengegrunnlag .....                                                              | 213 |
| § 4-12 Dagpengenes størrelse .....                                                         | 215 |
| § 4-13 Graderte dagpenger .....                                                            | 216 |
| § 4-14 .....                                                                               | 217 |
| § 4-15 Antall stønadsuker (stønadsperioden) .....                                          | 218 |
| § 4-16 Gjenopptak av løpende stønadsperiode .....                                          | 219 |
| § 4-17 .....                                                                               | 221 |
| § 4-18 Dagpenger til fiskere og fangstmenn .....                                           | 221 |
| § 4-19 Dagpenger etter avtjent verneplikt .....                                            | 221 |
| § 4-20 Tidsbegrenset bortfall av dagpenger .....                                           | 222 |
| § 4-21 Bortfall av retten til dagpenger .....                                              | 226 |
| § 4-22 Bortfall ved streik og lock-out .....                                               | 226 |
| § 4-23 Bortfall på grunn av alder .....                                                    | 227 |
| § 4-24 Medlem som har fulle ytelser etter folketrygdloven eller avtalefestet pensjon ..... | 227 |

|        |                                                                                                     |     |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 4-25 | <i>Samordning med reduserte ytelser fra folketrygden, eller redusert avtalefestet pensjon</i> ..... | 229 |
| § 4-26 | <i>Samordning med ytelser utenfor folketrygden</i> .....                                            | 230 |
| § 4-27 | <i>Fellesbestemmelser ved bortfall/samordning</i> .....                                             | 232 |
| § 4-28 | <i>Utestengning</i> .....                                                                           | 233 |

## DEL IV

|                         |     |
|-------------------------|-----|
| Ytelser ved sykdom m.m. | 235 |
|-------------------------|-----|

## Kapittel 5 Stønad ved helsetjenester. .... 237

|          |                                                                           |     |
|----------|---------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 5-1    | <i>Formål m.m.</i> .....                                                  | 242 |
| § 5-2    | <i>Medlemskap</i> .....                                                   | 248 |
| § 5-3    | <i>Utgiftstak for egenandeler</i> .....                                   | 249 |
| § 5-4    | <i>Legehjelp</i> .....                                                    | 259 |
| § 5-5    | <i>Private laboratorier og røntgeninstitutter</i> .....                   | 263 |
| § 5-6    | <i>Tannlegehjelp</i> .....                                                | 266 |
| § 5-6 a  | <i>Tannpleierhjelp</i> .....                                              | 268 |
| § 5-7    | <i>Psykologhjelp</i> .....                                                | 269 |
| § 5-8    | <i>Fysioterapi</i> .....                                                  | 273 |
| § 5-9    | <i>Behandling hos kiropraktor</i> .....                                   | 275 |
| § 5-10   | <i>Behandling for språk- og taledefekter</i> .....                        | 277 |
| § 5-10 a | <i>Behandling hos ortoptist</i> .....                                     | 279 |
| § 5-11   | .....                                                                     | 280 |
| § 5-12   | <i>Jordmorhjelp</i> .....                                                 | 280 |
| § 5-13   | <i>Stønad ved fødsel utenfor institusjon</i> .....                        | 281 |
| § 5-14   | <i>Viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr m.m.</i> .....         | 282 |
| § 5-15   | <i>Viktige legemidler som også brukes i sykehus</i> .....                 | 286 |
| § 5-16   | .....                                                                     | 287 |
| § 5-17   | .....                                                                     | 287 |
| § 5-18   | .....                                                                     | 287 |
| § 5-19   | .....                                                                     | 287 |
| § 5-20   | .....                                                                     | 287 |
| § 5-21   | <i>Fastlønnstilskott</i> .....                                            | 288 |
| § 5-22   | <i>Bidrag til spesielle formål</i> .....                                  | 288 |
| § 5-23   | <i>Unntak for militærpersoner</i> .....                                   | 291 |
| § 5-24   | <i>Stønad til helsetjenester i utlandet</i> .....                         | 291 |
| § 5-24 a | <i>Stønad til helsetjenester i et annet EØS-land</i> .....                | 296 |
| § 5-25   | <i>Stønad ved yrkesskade</i> .....                                        | 305 |
| § 5-26   | <i>Stønad ved sykdom som har oppstått i tidsrom uten stønadsrett</i> .... | 313 |

## Kapittel 6 Grunnstønad og hjelpestønad. .... 315

|       |                     |     |
|-------|---------------------|-----|
| § 6-1 | <i>Formål</i> ..... | 317 |
|-------|---------------------|-----|

|                   |                                                                                        |            |
|-------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 6-2             | Sykdom, skade eller lyte.....                                                          | 317        |
| § 6-3             | Grunnstønad .....                                                                      | 319        |
| § 6-4             | Hjelpestønad .....                                                                     | 325        |
| § 6-5             | Forhøyet hjelpestønad til barn og unge.....                                            | 328        |
| § 6-6             | Reduksjon på grunn av manglende trygdetid .....                                        | 330        |
| § 6-7             | Revurdering .....                                                                      | 331        |
| § 6-8             | Bortfall av stønad under opphold i institusjon og andre<br>lovregulerte boformer ..... | 332        |
| § 6-9             | Stønad ved yrkesskade .....                                                            | 335        |
| <b>Kapittel 7</b> | <b>Stønad ved gravferd .....</b>                                                       | <b>336</b> |
| § 7-1             | Formål .....                                                                           | 339        |
| § 7-2             | Gravferdsstønad .....                                                                  | 339        |
| § 7-3             | Stønad til båretransport .....                                                         | 344        |
| § 7-4             | Stønad ved dødsfall utenfor Norge.....                                                 | 347        |
| § 7-5             | Stønad ved dødsfall som skyldes yrkesskade .....                                       | 348        |
| <b>Kapittel 8</b> | <b>Sykepenges .....</b>                                                                | <b>349</b> |
| § 8-1             | Formål .....                                                                           | 355        |
| I.                | Generelle bestemmelser .....                                                           | 355        |
| § 8-2             | Opptjeningstid .....                                                                   | 355        |
| § 8-3             | Tap av pensjonsgivende inntekt og minsteinntekt.....                                   | 357        |
| § 8-4             | Arbeidsuførhet .....                                                                   | 359        |
| § 8-5             | Sykepenges ved friskmelding til arbeidsformidling.....                                 | 364        |
| § 8-6             | Gradert sykmelding.....                                                                | 365        |
| § 8-7             | Dokumentasjon av arbeidsuførhet.....                                                   | 366        |
| § 8-7 a           | Oppfølging mv. i regi av Arbeids- og velferdsetaten .....                              | 368        |
| § 8-8             | Medlemmets medvirkning .....                                                           | 370        |
| § 8-9             | Opphold i Norge eller i utlandet .....                                                 | 371        |
| § 8-10            | Sykepengegrunnlag .....                                                                | 372        |
| § 8-11            | Sykepengedager .....                                                                   | 373        |
| § 8-12            | Antall sykepengedager .....                                                            | 373        |
| § 8-13            | Graderte sykepenges.....                                                               | 375        |
| § 8-14            | Tilskott til arbeidsreiser .....                                                       | 376        |
| II.               | Arbeidstakere .....                                                                    | 376        |
| § 8-15            | Rett til sykepenges og feriepenges som arbeidstaker .....                              | 376        |
| § 8-16            | Sykepengenes størrelse (kompensasjonsnivå).....                                        | 378        |
| § 8-17            | Sykepenges fra trygden.....                                                            | 379        |
| § 8-18            | Sykepenges fra arbeidsgiveren .....                                                    | 380        |
| § 8-19            | Beregning av arbeidsgiverperiode.....                                                  | 383        |
| § 8-20            | Risiko for særlig stort sykefravær eller<br>svangerskapsrelatert sykefravær .....      | 385        |

|        |                                                                                           |     |
|--------|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| § 8-21 | <i>Forsikring mot ansvar for sykepenger i arbeidsgiverperioden</i> .....                  | 387 |
| § 8-22 | <i>Trygdens ansvar når arbeidsgiveren ikke betaler</i> .....                              | 387 |
| § 8-23 | <i>Egenmelding</i> .....                                                                  | 388 |
| § 8-24 | <i>Rett til å nytte egenmelding</i> .....                                                 | 388 |
| § 8-25 | <i>Unntak fra retten til å nytte egenmelding</i> .....                                    | 390 |
| § 8-26 | <i>Egenerklæring</i> .....                                                                | 390 |
| § 8-27 | <i>Tap av retten til å nytte egenmelding</i> .....                                        | 390 |
| § 8-28 | <i>Sykepengegrunnlaget i arbeidsgiverperioden</i> .....                                   | 392 |
| § 8-29 | <i>Inntekter som inngår i beregning av den aktuelle månedsinntekten</i> .....             | 393 |
| § 8-30 | <i>Sykepengegrunnlaget når trygden yter sykepenger</i> .....                              | 395 |
| § 8-31 | <i>Sykepenger under streik og lockout</i> .....                                           | 396 |
| § 8-32 | <i>Sykepenger under gå-sakte-aksjon</i> .....                                             | 397 |
| § 8-33 | <i>Feriepenger</i> .....                                                                  | 397 |
| III.   | <i>Selvstendig næringsdrivende</i> .....                                                  | 398 |
| § 8-34 | <i>Sykepengedekning m.m.</i> .....                                                        | 398 |
| § 8-35 | <i>Sykepengegrunnlag</i> .....                                                            | 399 |
| § 8-36 | <i>Forsikring for tillegg til sykepenger</i> .....                                        | 401 |
| § 8-37 | <i>Opphør av forsikring for tillegg til sykepenger</i> .....                              | 403 |
| IV.    | <i>Frilansere</i> .....                                                                   | 404 |
| § 8-38 | <i>Sykepengedekning og sykepengegrunnlag</i> .....                                        | 404 |
| § 8-39 | <i>Forsikring for tilleggssykepenger</i> .....                                            | 405 |
| V.     | <i>Medlemmer med kombinerte inntekter</i> .....                                           | 406 |
| § 8-40 | <i>Arbeidstaker og frilanser</i> .....                                                    | 406 |
| § 8-41 | <i>Arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende</i> .....                                  | 407 |
| § 8-42 | <i>Selvstendig næringsdrivende og frilanser</i> .....                                     | 408 |
| § 8-43 | <i>Arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende og frilanser</i> .....                       | 409 |
| VI.    | <i>Særskilte grupper</i> .....                                                            | 409 |
| § 8-44 | <i>Sjømenn</i> .....                                                                      | 409 |
| § 8-45 | <i>Fiskere</i> .....                                                                      | 409 |
| § 8-46 | <i>Vernepliktige</i> .....                                                                | 410 |
| § 8-47 | <i>Yrkesaktive medlemmer som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid</i> ..... | 411 |
| VII.   | <i>Medlemmer som har rett til andre ytelser fra folketrygden m.m.</i> .....               | 414 |
| § 8-48 | <i>Forholdet mellom sykepenger og andre folketrygdytelser</i> .....                       | 414 |
| § 8-49 | <i>Medlemmer med dagpenger under arbeidsløshet eller ventelønn m.m.</i> .....             | 415 |
| § 8-50 | <i>Medlemmer med uføretrygd</i> .....                                                     | 417 |
| § 8-51 | <i>Medlem mellom 62 og 70 år</i> .....                                                    | 418 |
| § 8-52 | <i>Medlemmer med avtalefestet pensjon</i> .....                                           | 418 |
| VIII.  | <i>Opphold i institusjon</i> .....                                                        | 419 |
| § 8-53 | <i>Sykepenger under opphold i helseinstitusjon o.l.</i> .....                             | 419 |

|                                                                                                                           |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 8-54 Opphold i fengsel .....                                                                                            | 420        |
| IX. Yrkesskade.....                                                                                                       | 421        |
| § 8-55 Sykepenger ved yrkesskade .....                                                                                    | 421        |
| <b>Kapittel 9 Stønad ved barns og andre nærståendes sykdom.....</b>                                                       | <b>423</b> |
| I. Generelle bestemmelser (§§ 9-2 til 9-4).....                                                                           | 428        |
| II. Omsorgspenger ved barns eller barnepassers sykdom (§§ 9-5 til 9-9) ..                                                 | 428        |
| III. Pleiepenger og opplæringspenger (§§ 9-10 til 9-17) .....                                                             | 428        |
| § 9-1 Formål .....                                                                                                        | 429        |
| I. Generelle bestemmelser .....                                                                                           | 429        |
| § 9-2 Opptjeningstid .....                                                                                                | 429        |
| § 9-3 Tap av pensjonsgivende inntekt og minsteinntekt.....                                                                | 430        |
| § 9-4 Opphold i Norge eller i utlandet .....                                                                              | 430        |
| II. Omsorgspenger ved barns eller barnepassers sykdom.....                                                                | 431        |
| § 9-5 Stønadssituasjonen for omsorgspenger.....                                                                           | 431        |
| § 9-6 Antall dager med omsorgspenger .....                                                                                | 434        |
| § 9-7 Dokumentasjon av sykdom.....                                                                                        | 437        |
| § 9-8 Omsorgspenger fra arbeidsgiveren.....                                                                               | 438        |
| § 9-9 Omsorgspenger fra trygden.....                                                                                      | 440        |
| III. Pleiepenger og opplæringspenger.....                                                                                 | 441        |
| § 9-10 Pleiepenger til medlem med omsorg for syke barn .....                                                              | 441        |
| § 9-11 Graderte pleiepenger .....                                                                                         | 446        |
| § 9-11a .....                                                                                                             | 448        |
| § 9-12 Antall pleiepengedager .....                                                                                       | 448        |
| § 9-13 Pleiepenger for pleie av en nærstående.....                                                                        | 448        |
| § 9-14 Opplæringspenger til et medlem med omsorg for et funksjonshemmet barn .....                                        | 449        |
| § 9-15 Utbetaling av pleiepenger og opplæringspenger .....                                                                | 451        |
| § 9-16 Krav til dokumentasjon .....                                                                                       | 452        |
| § 9-17 Feriepenger til arbeidstakere .....                                                                                | 454        |
| <b>Kapittel 10 Stønad for å kompensere for utgifter til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet .....</b> | <b>455</b> |
| § 10-1 Formål .....                                                                                                       | 457        |
| § 10-2 .....                                                                                                              | 457        |
| § 10-3 Opphold i Norge eller i utlandet .....                                                                             | 458        |
| § 10-4 Alder .....                                                                                                        | 459        |
| § 10-5 Stønad til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet .....                                                          | 460        |
| § 10-6 Stønad til bedring av funksjonsevnen i dagliglivet .....                                                           | 465        |
| § 10-7 Stønadsformer .....                                                                                                | 467        |
| § 10-8 Forholdet til ytelser etter annen lovgivning.....                                                                  | 478        |
| § 10-9 .....                                                                                                              | 480        |

|                                                                                                                |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 10-10 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-11 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-12 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-13 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-14 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-15 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-16 .....                                                                                                  | 480        |
| § 10-18 .....                                                                                                  | 480        |
| <b>Kapittel 11 Arbeidsavklaringspenger .....</b>                                                               | <b>481</b> |
| § 11-1 <i>Formål</i> .....                                                                                     | 486        |
| § 11-2 <i>Forutgående medlemskap</i> .....                                                                     | 486        |
| § 11-3 <i>Opphold i Norge</i> .....                                                                            | 489        |
| § 11-4 <i>Alder</i> .....                                                                                      | 491        |
| § 11-5 <i>Nedsatt arbeidsevne – krav til årsakssammenheng</i> .....                                            | 493        |
| § 11-6 <i>Behov for bistand til å skaffe seg eller beholde arbeid</i> .....                                    | 503        |
| § 11-7 <i>Medlemmets aktivitetsplikt</i> .....                                                                 | 509        |
| § 11-8 <i>Fravær fra fastsatt aktivitet</i> .....                                                              | 511        |
| § 11-9 <i>Reduksjon av arbeidsavklaringspenger ved brudd på nærmere bestemte aktivitetsplikter</i> .....       | 514        |
| § 11-10 <i>Meldeplikt</i> .....                                                                                | 516        |
| § 11-11 <i>Oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten</i> .....                                                 | 522        |
| § 11-12 <i>Varighet</i> .....                                                                                  | 523        |
| § 11-13 <i>Arbeidsavklaringspenger til et medlem som ikke har opparbeidet seg ny rett til sykepenger</i> ..... | 529        |
| § 11-14 <i>Arbeidsavklaringspenger til studenter</i> .....                                                     | 533        |
| § 11-15 <i>Arbeidsavklaringspenger til et medlem som etablerer egen virksomhet</i> .....                       | 534        |
| § 11-16 <i>Arbeidsavklaringspenger i perioder uten påbegynt aktivitet</i> .....                                | 535        |
| § 11-17 <i>Arbeidsavklaringspenger i perioden som arbeidssøker</i> .....                                       | 536        |
| § 11-18 <i>Arbeidsavklaringspenger under behandling av krav om uføretrygd</i> .....                            | 537        |
| § 11-19 <i>Grunnlaget for beregning av arbeidsavklaringspenger</i> .....                                       | 538        |
| § 11-20 <i>Arbeidsavklaringspengenes størrelse og vilkår om barnetillegg</i> .....                             | 539        |
| § 11-21 <i>Minsteytelse til et medlem som fikk arbeidsevnen nedsatt før fylte 26 år</i> .....                  | 542        |
| § 11-22 <i>Arbeidsavklaringspenger ved yrkesskade</i> .....                                                    | 542        |
| § 11-23 <i>Reduksjon ved delvis nedsatt arbeidsevne</i> .....                                                  | 544        |
| § 11-24 <i>Reduksjon av arbeidsavklaringspenger på grunn av ytelser fra en arbeidsgiver</i> .....              | 548        |
| § 11-25 <i>Arbeidsavklaringspenger under opphold i institusjon</i> .....                                       | 550        |
| § 11-26 <i>Arbeidsavklaringspenger under straffegjennomføring</i> .....                                        | 551        |
| § 11-27 <i>Forholdet til andre fulle ytelser fra folketrygden</i> .....                                        | 553        |

|                                                                                                |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 11-28 Forholdet til andre reduserte ytelser fra folketrygden .....                           | 555        |
| § 11-29 Forholdet til ytelser etter annen lovgivning .....                                     | 557        |
| § 11-30 Unntak fra kravet om melding av vedtak og unntak fra kravet om<br>forhåndsvarsel ..... | 558        |
| § 11-31 Karensperiode og nytt krav om arbeidsavklaringspenger .....                            | 560        |
| <b>Kapittel 11A Tilleggsstønader til arbeidsrettede tiltak .....</b>                           | <b>565</b> |
| § 11 A-1 Formål .....                                                                          | 566        |
| § 11 A-2 Alder .....                                                                           | 566        |
| § 11 A-3 Nedsatt arbeidsevne – krav til årsakssammenheng .....                                 | 567        |
| § 11 A-4 Tilleggsstønader til arbeidsrettede tiltak .....                                      | 568        |
| § 11 A-5 Forholdet til ytelser etter annen lovgivning .....                                    | 571        |
| <b>Kapittel 12 Uføretrygd .....</b>                                                            | <b>573</b> |
| § 12-1 Formål .....                                                                            | 577        |
| § 12-2 Forutgående medlemskap .....                                                            | 578        |
| § 12-3 Fortsatt medlemskap .....                                                               | 582        |
| § 12-4 Alder .....                                                                             | 584        |
| § 12-5 Hensiktsmessig behandling og arbeidsrettede tiltak .....                                | 586        |
| § 12-6 Sykdom, skade eller lyte – krav til årsakssammenheng .....                              | 590        |
| § 12-7 Nedsatt inntektsevne. Uføregrad .....                                                   | 594        |
| § 12-8 Uføretidspunkt .....                                                                    | 599        |
| § 12-9 Fastsetting av inntekt før og etter uførhet .....                                       | 600        |
| § 12-10 Fastsetting og endring av uføregrad .....                                              | 606        |
| § 12-11 Grunnlaget for beregning av uføretrygd .....                                           | 608        |
| § 12-12 Trygdetid .....                                                                        | 610        |
| § 12-13 Uføretrygdens størrelse .....                                                          | 613        |
| § 12-14 Reduksjon av uføretrygd på grunn av inntekt .....                                      | 616        |
| § 12-15 Barnetillegg .....                                                                     | 621        |
| § 12-16 Reduksjon av barnetillegg på grunn av inntekt .....                                    | 625        |
| § 12-17 Uføretrygd ved yrkesskade .....                                                        | 627        |
| § 12-18 Tillegg til uføretrygd for gjenlevende ektefelle (ektefelletillegg) .....              | 632        |
| § 12-19 Uføretrygd under opphold i institusjon .....                                           | 634        |
| § 12-20 Uføretrygd under straffegjennomføring .....                                            | 638        |
| § 12-21 Avkall på uføretrygd .....                                                             | 640        |
| <b>Kapittel 13 Yrkesskadedekning .....</b>                                                     | <b>642</b> |
| Historisk bakgrunn for yrkesskadetrygden .....                                                 | 642        |
| Folketrygdloven av 1997 .....                                                                  | 643        |
| Lov om yrkesskadedeforsikring: forholdet til folketrygdens særytelser<br>ved yrkesskade .....  | 645        |
| Finansieringen av folketrygdens særregler ved yrkesskade .....                                 | 646        |

|                                                                                                     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Oversikt over hovedvilkårene for godkjenning av en skade som yrkesskade etter folketrygdloven ..... | 647 |
| Hovedvilkårene for yrkesskadedekningen .....                                                        | 647 |
| § 13-1 <i>Formål</i> .....                                                                          | 649 |
| § 13-2 <i>Særfordeler ved yrkesskade</i> .....                                                      | 650 |
| § 13-3 <i>Yrkesskade</i> .....                                                                      | 651 |
| § 13-4 <i>Yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade</i> .....                                   | 663 |
| § 13-5 <i>Skadetidspunktet</i> .....                                                                | 672 |
| § 13-6 <i>Arbeidstakere</i> .....                                                                   | 673 |
| § 13-7 <i>Fiskere, lottakere, fangstmenn o.a.</i> .....                                             | 679 |
| § 13-8 <i>Militærpersoner o.a.</i> .....                                                            | 680 |
| § 13-9 <i>Medlemmer som utfører branntjeneste, redningstjeneste e.l.</i> .....                      | 683 |
| § 13-10 <i>Elever, studenter o.a.</i> .....                                                         | 685 |
| § 13-11 <i>Deltakere i arbeidsrettede tiltak</i> .....                                              | 688 |
| § 13-12 <i>Medlemmer som oppholder seg i institusjon eller utfører samfunnsstraff</i> .....         | 689 |
| § 13-13 <i>Selvstendig næringsdrivende og frilansere</i> .....                                      | 691 |
| § 13-14 <i>Melding av yrkesskade</i> .....                                                          | 692 |
| § 13-15 <i>Forholdet til krigspensjonslovgivningen</i> .....                                        | 695 |
| § 13-16 <i>Forholdet til loven om yrkesskadetrygd og de tidligere lovene om ulykkestrygd</i> .....  | 695 |
| § 13-17 <i>Menerstatning ved yrkesskade</i> .....                                                   | 696 |

## DEL V

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| Ytelser knyttet til livsløp og familiesituasjon ..... | 705 |
|-------------------------------------------------------|-----|

## Kapittel 14 Ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon .....

|                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| Kort historikk .....                                                        | 707 |
| § 14-1 <i>Formål</i> .....                                                  | 721 |
| § 14-2 <i>Medlemskap</i> .....                                              | 722 |
| § 14-3 <i>Arbeidsgiverens plikt til å utbetale ytelser i utlandet</i> ..... | 723 |
| I. Svangerskapspenger.....                                                  | 723 |
| § 14-4 <i>Svangerskapspenger</i> .....                                      | 723 |
| II. Foreldrepenger .....                                                    | 729 |
| § 14-5 <i>Generelle bestemmelser</i> .....                                  | 729 |
| § 14-6 <i>Opptjening av rett til foreldrepenger</i> .....                   | 732 |
| § 14-7 <i>Beregning av foreldrepenger</i> .....                             | 736 |
| § 14-8 <i>Feriepenger av foreldrepenger</i> .....                           | 739 |
| § 14-9 <i>Stønadsperioden for foreldrepenger</i> .....                      | 739 |
| § 14-10 <i>Generelle bestemmelser om uttak av foreldrepenger</i> .....      | 744 |
| § 14-11 <i>Utsettelse av uttak av foreldrepenger</i> .....                  | 749 |

|                                                                                             |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 14-12 Uttak av kvotene.....                                                               | 752        |
| § 14-13 Generelle vilkår for farens uttak av foreldrepenger .....                           | 755        |
| § 14-14 Særlige regler der bare faren har opptjent rett til foreldrepenger .....            | 760        |
| § 14-15 Uttak der mor eller far er alene om omsorgen for barnet og ved<br>samlivsbrudd..... | 764        |
| § 14-16 Gradert uttak av foreldrepenger .....                                               | 765        |
| III. Engangsstønad ved fødsel og adopsjon .....                                             | 771        |
| § 14-17 Engangsstønad .....                                                                 | 771        |
| IV. Forskrifter.....                                                                        | 774        |
| § 14-18 Forskrifter .....                                                                   | 774        |
| <b>Kapittel 15 Stønad til enslig mor eller far .....</b>                                    | <b>776</b> |
| Innledning.....                                                                             | 776        |
| § 15-1 Formål .....                                                                         | 779        |
| § 15-2 Forutgående medlemskap .....                                                         | 779        |
| § 15-3 Opphold i Norge .....                                                                | 781        |
| § 15-4 Enslig mor eller far .....                                                           | 782        |
| § 15-5 Overgangsstønad .....                                                                | 789        |
| § 15-6 Plikt til yrkesrettet aktivitet .....                                                | 791        |
| § 15-7 Overgangsstønadens størrelse .....                                                   | 797        |
| § 15-8 Stønadsperiode.....                                                                  | 797        |
| § 15-9 Avkorting mot inntekt.....                                                           | 802        |
| § 15-10 Stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far som er i arbeid mv. ....            | 804        |
| § 15-11 Tilleggsstønader og stønad til skolepenger mv. ....                                 | 806        |
| § 15-12 Sanksjonsregler .....                                                               | 809        |
| § 15-13 Forholdet til andre folketrygdytelser m.m.....                                      | 811        |
| <b>Kapittel 16 Ytelser til tidligere familiepleier .....</b>                                | <b>812</b> |
| § 16-1 Formål .....                                                                         | 814        |
| § 16-2 Forutgående medlemskap .....                                                         | 814        |
| § 16-3 Fortsatt medlemskap .....                                                            | 816        |
| § 16-4 Enslig person .....                                                                  | 816        |
| § 16-5 Krav til pleieforholdet .....                                                        | 817        |
| § 16-6 Nedsatt inntektsevne m.m. ....                                                       | 819        |
| § 16-7 Pensjon eller overgangsstønad.....                                                   | 820        |
| § 16-8 Arbeidsinntekt m.m. ....                                                             | 820        |
| § 16-9 Tilleggsstønader og stønad til skolepenger mv .....                                  | 821        |
| § 16-10 Bortfall av ytelser .....                                                           | 821        |
| § 16-11 Ytelser til tidligere familiepleier under opphold i institusjon .....               | 823        |
| § 16-12 Ytelser til tidligere familiepleier under straffegjennomføring .....                | 825        |
| <b>Kapittel 17 Ytelser til gjenlevende ektefelle.....</b>                                   | <b>827</b> |
| § 17-1 Formål .....                                                                         | 829        |

## Innhold

|                    |                                                                                                            |            |
|--------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 17-2             | Personkrets .....                                                                                          | 829        |
| § 17-3             | Forutgående medlemskap .....                                                                               | 831        |
| § 17-4             | Fortsatt medlemskap .....                                                                                  | 836        |
| § 17-5             | Vilkår for pensjon .....                                                                                   | 839        |
| § 17-6             | Vilkår for overgangsstonad .....                                                                           | 840        |
| § 17-7             | Sammensetning og beregning av pensjon og overgangsstonad .....                                             | 842        |
| § 17-8             | Arbeidsinntekt m.m. ....                                                                                   | 844        |
| § 17-9             | Stonad til barnetilsyn, tilleggsstonader og stonad<br>til skolepenger mv. ....                             | 848        |
| § 17-10            | Ytelser til gjenlevende skilt person .....                                                                 | 850        |
| § 17-11            | Bortfall av ytelser til gjenlevende ektefelle .....                                                        | 851        |
| § 17-12            | Pensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade.....                                                         | 854        |
| § 17-13            | Ytelser til gjenlevende ektefelle under opphold i institusjon .....                                        | 855        |
| § 17-14            | Ytelser til gjenlevende under straffegjennomføring .....                                                   | 857        |
| <b>Kapittel 18</b> | <b>Barnepensjon .....</b>                                                                                  | <b>859</b> |
| § 18-1             | Formål .....                                                                                               | 860        |
| § 18-2             | Forutgående medlemskap .....                                                                               | 861        |
| § 18-3             | Fortsatt medlemskap.....                                                                                   | 866        |
| § 18-4             | Stonadssituasjonen – barnets alder.....                                                                    | 868        |
| § 18-5             | Beregning av barnepensjon.....                                                                             | 870        |
| § 18-6             | Foreldreansvar etter barnelova § 38 .....                                                                  | 874        |
| § 18-7             | Bortfall av barnepensjon.....                                                                              | 875        |
| § 18-8             | Barnepensjon under opphold i institusjon .....                                                             | 876        |
| § 18-9             | Barnepensjon under straffegjennomføring .....                                                              | 879        |
| § 18-10            | .....                                                                                                      | 880        |
| § 18-11            | Barnepensjon etter dødsfall som skyldes yrkesskade .....                                                   | 880        |
| <b>DEL VI</b>      |                                                                                                            |            |
|                    | Ytelser ved nådd pensjonsalder.....                                                                        | 883        |
| <b>Kapittel 19</b> | <b>Alderspensjon.....</b>                                                                                  | <b>885</b> |
|                    | Forarbeider .....                                                                                          | 885        |
|                    | En kort oversikt over viktige endringer i «folketrygdens»<br>alderspensjonsordning opp gjennom årene ..... | 886        |
|                    | Folketrygdens alderspensjonsordning og pensjonsreformen .....                                              | 889        |
|                    | Kommentarer til de enkelte bestemmelsene.....                                                              | 891        |
| § 19-1             | Formål og virkeområde .....                                                                                | 892        |
| § 19-2             | Forutgående medlemskap – minste trygdetid .....                                                            | 895        |
| § 19-3             | Fortsatt medlemskap.....                                                                                   | 897        |
| § 19-4             | Alder .....                                                                                                | 901        |
| § 19-5             | Basispensjon.....                                                                                          | 903        |

|                    |                                                                                  |            |
|--------------------|----------------------------------------------------------------------------------|------------|
| § 19-6             | Levealdersjustering og nøytralt uttak .....                                      | 904        |
| § 19-7             | Fastsetting av forholdstall .....                                                | 909        |
| § 19-8             | Minste pensjonsnivå .....                                                        | 914        |
| § 19-9             | Pensjonstillegg .....                                                            | 920        |
| § 19-9 a           | Overgang fra uføretrygd til alderspensjon for personer født i<br>1944–1951 ..... | 923        |
| § 19-10            | Uttak av alderspensjon .....                                                     | 925        |
| § 19-11            | Vilkår for uttak av alderspensjon før 67 år .....                                | 931        |
| § 19-12            | Omregning av pensjon ved endring i pensjonsgrad .....                            | 936        |
| § 19-13            | Omregning av pensjon på grunnlag av opptjening mv. etter<br>pensjonsuttak .....  | 939        |
| § 19-14            | Regulering av pensjon under opptjening og utbetaling .....                       | 943        |
| § 19-15            | Alderspensjon til årskullene 1954–1962 .....                                     | 949        |
| § 19-16            | Alderspensjon til gjenlevende ektefelle .....                                    | 953        |
| § 19-17            | Avkall på alderspensjon .....                                                    | 957        |
| § 19-18            | Forholdet til avtalefestet pensjon tilstått før 1. januar 2011 .....             | 960        |
| § 19-19            | Ventetillegg .....                                                               | 960        |
| § 19-20            | Alderspensjon ved yrkesskade .....                                               | 961        |
| § 19-21            | Alderspensjon under opphold i institusjon .....                                  | 963        |
| § 19-22            | Alderspensjon under straffegjennomføring .....                                   | 967        |
| <b>Kapittel 20</b> | <b>Ny alderspensjon .....</b>                                                    | <b>972</b> |
|                    | Forarbeider og viktige endringer m.m. ....                                       | 972        |
|                    | Folketrygdens alderspensjonsordning og pensjonsreformen .....                    | 974        |
|                    | Hovedtrekkene i folketrygdens nye alderspensjonsordning .....                    | 975        |
|                    | Forholdet mellom ny og gammel alderspensjon .....                                | 976        |
|                    | Behovet for informasjon .....                                                    | 977        |
|                    | Kommentarer til de enkelte bestemmelsene .....                                   | 978        |
| § 20-1             | Formål og virkeområde .....                                                      | 979        |
| § 20-2             | Alder .....                                                                      | 981        |
| § 20-3             | Sammensetning av alderspensjon .....                                             | 982        |
| § 20-4             | Pensjonsbeholdning .....                                                         | 983        |
| § 20-5             | Pensjonsopptjening på grunnlag av pensjonsgivende inntekt .....                  | 986        |
| § 20-6             | Pensjonsopptjening ved avtjening av førstegangstjeneste .....                    | 987        |
| § 20-7             | Pensjonsopptjening for dagpengemottakere .....                                   | 989        |
| § 20-7 a           | Pensjonsopptjening for mottakere av uføretrygd .....                             | 991        |
| § 20-8             | Pensjonsopptjening ved omsorgsarbeid .....                                       | 997        |
| § 20-9             | Garantipensjon – satser .....                                                    | 1001       |
| § 20-10            | Garantipensjon – trygdetid .....                                                 | 1004       |
| § 20-11            | Garantipensjon – beholdning .....                                                | 1008       |
| § 20-12            | Levealdersjustering og nøytralt uttak .....                                      | 1010       |
| § 20-13            | Fastsetting av delingstall .....                                                 | 1015       |

## Innhold

|                                                                                                        |      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| § 20-14 Uttak av alderspensjon .....                                                                   | 1018 |
| § 20-15 Vilkår for uttak av alderspensjon før 67 år .....                                              | 1024 |
| § 20-16 Omregning av pensjon ved endring i pensjonsgrad .....                                          | 1028 |
| § 20-17 Omregning av pensjon på grunnlag av opptjening mv. etter pensjonsuttak .....                   | 1030 |
| § 20-18 Regulering av pensjonsbeholdning og pensjoner .....                                            | 1033 |
| § 20-19 Alderspensjon til årskullene 1954–1962 .....                                                   | 1038 |
| § 20-19 a Gjenlevendetillegg til årskullene 1954–1957 ved uttak av alderspensjon til og med 2019 ..... | 1041 |
| § 20-20 Garanti for opptjente rettigheter .....                                                        | 1044 |
| § 20-21 Pensjon opptjent før 1. januar 2010 .....                                                      | 1046 |
| § 20-22 Alderspensjon under opphold i institusjon .....                                                | 1048 |
| § 20-23 Alderspensjon under straffegjennomføring .....                                                 | 1052 |

## DEL VII

|                                        |      |
|----------------------------------------|------|
| Forvaltningsmessige bestemmelser ..... | 1057 |
|----------------------------------------|------|

### Kapittel 21 Saksbehandling i trygdesaker. Anke- og klagebehandling

|                                                                                                             |      |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| <b>m.m.</b> .....                                                                                           | 1059 |
| § 21-1 Forholdet til forvaltningsloven .....                                                                | 1063 |
| § 21-2 Hvor kravet skal settes fram .....                                                                   | 1088 |
| § 21-3 Medlemmets opplysningsplikt .....                                                                    | 1089 |
| § 21-4 Innhenting av opplysninger og uttalelser .....                                                       | 1091 |
| § 21-4 a Innhenting av opplysninger fra tredjemann – stedlig kontroll .....                                 | 1097 |
| § 21-4 b Utveksling av opplysninger med finansinstitusjoner .....                                           | 1099 |
| § 21-4 c Nærmere om innhenting av opplysninger .....                                                        | 1100 |
| § 21-4 d Masseinnhenting av opplysninger i kontrolløyemed .....                                             | 1102 |
| § 21-5 Bistand fra barnevernstjenesten, sosialtjenesten og kommunale organer etter introduksjonsloven ..... | 1103 |
| § 21-6 Endrede forhold .....                                                                                | 1104 |
| § 21-7 Uriktige opplysninger m.m. – følger for ytelser fra trygden .....                                    | 1106 |
| § 21-8 Bortfall av rett til ytelser når mottakeren er skjødesløs med sin helse m.m. ....                    | 1107 |
| § 21-9 Taushetsplikt (opphevet) .....                                                                       | 1108 |
| § 21-10 Saksbehandlingstid og underretning om vedtak .....                                                  | 1112 |
| § 21-11 Vedtak etter loven .....                                                                            | 1113 |
| § 21-11 a Saksbehandling m.m. etter kapittel 5 Stønad ved helsetjenester .....                              | 1116 |
| § 21-12 Klage og anke i trygdesaker .....                                                                   | 1117 |
| § 21-12 Klage og anke i trygdesaker – Aetat .....                                                           | 1123 |
| § 21-13 Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden .....                                              | 1123 |
| § 21-14 Ytelser ved yrkesrettet attføring .....                                                             | 1124 |
| § 21-15 Dagpenger under arbeidsløshet for fiskere og fangstmenn .....                                       | 1124 |

|                                                                                                         |      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| § 21-16 Saksbehandling i avgiftssaker m.m. ....                                                         | 1125 |
| § 21-17 Forskrifter .....                                                                               | 1125 |
| <b>Kapittel 22 Utbetaling</b> .....                                                                     | 1126 |
| § 22-1 Hovedregel om hvem ytelsen skal utbetales til.....                                               | 1128 |
| § 22-2 Utbetaling ved direkte oppgjør .....                                                             | 1129 |
| § 22-3 Utbetaling til arbeidsgiver .....                                                                | 1130 |
| § 22-3 a Barnetillegg til bidragspliktige.....                                                          | 1132 |
| § 22-3 b Ytelser til barn i fosterhjem .....                                                            | 1133 |
| § 22-4 Disponering av ytelser til langtidspasienter i helseinstitusjon .....                            | 1133 |
| § 22-5 Felles trivselsordninger for langtidspasienter .....                                             | 1135 |
| § 22-6 Utbetaling til Nav-kontor o.a. ....                                                              | 1135 |
| § 22-7 Utsatt utbetaling .....                                                                          | 1137 |
| § 22-8 Fradrag ved etterbetaling av pensjon o.l. ....                                                   | 1139 |
| § 22-9 .....                                                                                            | 1140 |
| § 22-10 Utbetalingsterminer .....                                                                       | 1140 |
| § 22-11 Avrunding av ytelser.....                                                                       | 1142 |
| § 22-12 Tidspunkt for utbetaling når rett til en yttelse oppstår eller opphører                         | 1143 |
| § 22-13 Frister for framsetting av krav – etterbetaling .....                                           | 1146 |
| § 22-14 Foreldelse .....                                                                                | 1151 |
| § 22-15 Tilbakekreving etter feilaktig utbetaling .....                                                 | 1154 |
| § 22-15 a Tilbakekreving av utbetalinger etter direkte oppgjørsordning .....                            | 1163 |
| § 22-16 Tilbakebetaling når inntektsavhengige ytelser er utbetalt med for<br>stort beløp .....          | 1165 |
| § 22-17 Renter .....                                                                                    | 1167 |
| § 22-17 a Renter og rentetillegg ved tilbakekreving av feilutbetalinger .....                           | 1169 |
| § 22-17 b Forholdet til erstatning .....                                                                | 1170 |
| § 22-18 Utbetalingsmåten for ytelser m.m. ....                                                          | 1171 |
| § 22-19 Utbetaling av små beløp .....                                                                   | 1172 |
| <br><b>DEL VIII</b>                                                                                     |      |
| Finansielle bestemmelser .....                                                                          | 1175 |
| <b>Kapittel 23 Finansiering</b> .....                                                                   | 1177 |
| § 23-1 Folketrygdens utgifter .....                                                                     | 1180 |
| § 23-2 Arbeidsgiveravgift .....                                                                         | 1181 |
| § 23-2 a Finansskatt på lønn .....                                                                      | 1202 |
| § 23-3 Trygdeavgift .....                                                                               | 1203 |
| § 23-4 Avgifter for visse grupper .....                                                                 | 1211 |
| § 23-4 a Avgifter for personer som er omfattet av norsk trygdelovgivning<br>etter trygdeavtale mv. .... | 1214 |
| § 23-5 Produktavgift ved fiske m.m. ....                                                                | 1215 |

## Innhold

|         |                                                                                   |      |
|---------|-----------------------------------------------------------------------------------|------|
| § 23-6  | Premie for frivillig forsikring for sykepenger og frivillig yrkesskadetrygd ..... | 1216 |
| § 23-7  | Refusjon av trygdeutgifter ved trafikkskade .....                                 | 1218 |
| § 23-8  | Refusjon av trygdeutgifter ved yrkesskade .....                                   | 1218 |
| § 23-9  | .....                                                                             | 1219 |
| § 23-10 | Tilskott fra staten .....                                                         | 1219 |
| § 23-11 | Folketrygdens midler .....                                                        | 1220 |

### **Kapittel 24 Saksbehandling i avgiftssaker m.m.** .....

|        |                                                             |      |
|--------|-------------------------------------------------------------|------|
| § 24-1 | Skatteetatens og Arbeids- og velferdsetatens oppgaver ..... | 1222 |
| § 24-2 | Arbeidsgiverens plikter .....                               | 1224 |
| § 24-3 | Fastsetting og innkreving av avgifter .....                 | 1224 |
| § 24-4 | Kontroll av arbeidsgivere mv. ....                          | 1224 |
| § 24-5 | Forskrifter .....                                           | 1226 |

## **DEL IX**

|                                |      |
|--------------------------------|------|
| Avsluttende bestemmelser ..... | 1229 |
|--------------------------------|------|

### **Kapittel 25 Forskjellige bestemmelser** .....

|           |                                                                                                                       |      |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| § 25-1    | Arbeidsgiverregisteret og arbeidstakerregisteret .....                                                                | 1232 |
| § 25-2    | Arbeidsgiverens plikt til å føre statistikk over sykefravær, utarbeide oppfølgingsplan og gjennomføre dialogmøte..... | 1234 |
| § 25-3    | Gebyr og tvangsmulkt ved brudd på meldeplikten til arbeidstakerregisteret mv. ....                                    | 1236 |
| § 25-4    | Særskilt meldeplikt for samboere .....                                                                                | 1238 |
| § 25-5    | Behandlers plikt til å delta i samarbeidsmøter.....                                                                   | 1239 |
| § 25-7    | Utelukkelse fra å utstede legeerklæringer (Arbeids- og velferdsdirektoratets myndighet) .....                         | 1242 |
| § 25-7 a  | Formell advarsel .....                                                                                                | 1243 |
| § 25-8    | Tilbakekreving av dokumenter som er utlånt .....                                                                      | 1244 |
| § 25-9    | Arbeids- og velferdsetatens opplysningsplikt om forventet arbeidsinntekt.....                                         | 1244 |
| § 25-10   | Arbeidsgivers opplysningsplikt .....                                                                                  | 1244 |
| § 25-10 a | Opplysningsplikt ved saker etter lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere. ....                          | 1245 |
| § 25-11   | Opplysningsplikt overfor barnevernstjenesten .....                                                                    | 1245 |
| § 25-12   | Straff for å gi uriktige opplysninger og for ikke å gi nødvendige opplysninger.....                                   | 1252 |
| § 25-13   | Forsøksvirksomhet – avvik fra loven .....                                                                             | 1253 |
| § 25-14   | Forholdet til framtidig lovgivning .....                                                                              | 1254 |
| § 25-15   | Forskrifter .....                                                                                                     | 1255 |
| § 25-16   | Planplikt for beredskap i trygdeetaten .....                                                                          | 1256 |

|                                                                                            |      |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| § 25-17 <i>Unntak fra loven ved krise i freds- og krigstid</i> .....                       | 1256 |
| § 25-18 <i>Beordring ved krise i freds- og krigstid</i> .....                              | 1257 |
| § 25-19 <i>Forskrifter</i> .....                                                           | 1258 |
| <b>Kapittel 26 Ikrafttredelses og overgangsbestemmelser. Endringer i andre lover</b> ..... | 1259 |
| § 26-1 <i>Ikrafttredelse</i> .....                                                         | 1259 |
| § 26-2 <i>Overgangsbestemmelser</i> .....                                                  | 1260 |
| § 26-3 <i>Endringer i andre lover</i> .....                                                | 1262 |
| <b>Litteratur</b> .....                                                                    | 1263 |
| <b>Lover</b> .....                                                                         | 1267 |
| <b>Forskrifter</b> .....                                                                   | 1291 |
| <b>Lovforarbeider m.m.</b> .....                                                           | 1298 |
| <b>Rettspraksis og Trygderettens praksis</b> .....                                         | 1308 |
| <b>Stikkord</b> .....                                                                      | 1320 |
| <b>Forfatteromtaler</b> .....                                                              | 1327 |



# Innledning

Runar Narvland

Folketrygden kan beskrives som et nasjonalt, obligatorisk forsikringssystem hvor alle som bor eller arbeider i Norge, er pliktige medlemmer. Medlemmene har plikter og rettigheter som framgår av folketrygdloven. Man har plikt til å betale trygdeavgift (medlemsavgift) og til å melde fra til NAV om forhold som har betydning for de rettigheter man har til ulike trygdeytelser i nærmere definerte behovssituasjoner. Ytelsene kan deles i tre hovedgrupper: dekning av utgifter, sikring av inntekt og hjelp til selvhjelp. Behovssituasjonene kan deles i fire hovedgrupper, basert på arbeidsløshet, sykdom, familiesituasjon og alder.

Folketrygden administreres av NAV, som har lokalkontor i alle kommuner. De fleste krav om trygdeytelser avgjøres imidlertid av NAV Arbeid og ytelser, eventuelt av NAV Familie- og pensjonsytelser, som begge erstattet det tidligere NAV forvaltning, et organ på fylkesnivå.

Klageorganet heter NAV Klageinstans og er en spesialenhet i NAV. NAV Klageinstans er organisert med en styringsenhet og seks regionale avdelinger. Klageinstansen har i utstrakt grad spesialisert behandling av ytelser.

Saker vedrørende folketrygdloven kapittel 5 (stønad ved helsetjenester) administreres av Helseforvaltningen (Helfo). Fra og med 2016 blir eventuelle klager over vedtak i Helfo behandlet av Helseklage, som er et nyopprettet nasjonalt klageorgan for helsetjenesten med sete i Bergen. Etter vedtak i NAV Klageinstans eller Helseklage kan en sak ankes til Trygderetten. Er medlemmet fortsatt ikke fornøyd, kan det bringe saken direkte inn for lagmannsretten ved å reise søksmål mot staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet. Et alternativ er å begjære gjenopptak av Trygderettens kjennelse.

Lovhenvisninger med §§ i teksten vil være til folketrygdloven dersom ikke annet er nevnt.

## 1 Litt historikk

I det gamle samfunnet var det først og fremst slekten som tok seg av dem som ikke kunne forsørge seg selv. Alternativet var legdsystemet, som utviklet seg på 1200-tallet. De fattige gikk da fra gård til gård med kort tids opphold på hvert sted. Legdsystemet ble nærmere regulert i Magnus Lagabøtes landslov (1274–1276). Ordningen ble

avskaffet først ved fattigloven av 1900. I dag er omsorgen for dem som ikke har annet utkomme, forankret i lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen.

Den første lovgivning som har karakter av trygd, knytter seg til de nye risikoer som industrisamfunnet medførte: risiko for skade ved ulykker og for arbeidsløshet. Avhengigheten av lønn gjorde sykdom til en større risikofaktor enn tidligere med hensyn til tap av forsørgelsesevne, særlig for dem med lav inntekt og begrensede muligheter for å legge litt til side for påkommende tilfeller. Det dreide seg om offentlige forsikringsordninger som etter hvert ble gjort obligatoriske. Den første trygde-lovgivningen var i stor grad utviklet etter tysk modell (Bismarck), og rettighetene var sterkt knyttet til arbeidsforholdet. Etter andre verdenskrig er utviklingen mer påvirket av Storbritannia (Beveridge), hvor trygdeordningene var mer universelle.

Allerede i 1945 la de politiske partiene fram *Fellesprogrammet*, som lovet sosialpolitiske reformer og frihet fra nød. Ikke mange år etter kom det en stortingsmelding om folketrygd (St.meld. nr. 58 (1948)). Her la departementet fram en plan for den videre utbygging av vårt sosiale trygdesystem. I meldingen understrekes nødvendigheten av å forandre trygdesystemet – slik at ikke bare et fåtall, men alle i samfunnet kan sikres en «minimums-levestandard». Velferdsstaten skal være målet – folketrygden skal være midlet. Selv om det tas forbehold om at bare vekst i produksjonen kan bære vekst i trygdeytelsene, gis det nå klare løfter om et «heldekkende system» som garanti mot tap av inntekt for hele befolkningen.

Det at trygdeordningene skulle omfatte *alle* (det vil si være universelle), ble knesatt som prinsipp ved lov om barnetrygd av 1946. Det ble fulgt opp med syketrygd for alle (1957) og alderstrygd uten behovsprøving (1959). Deretter fulgte en ekspansiv fase, hvor befolkningen også ble sikret mot uførhet og tap av forsørger.

På begynnelsen av 1960-tallet var det innført trygdedekning for sykdom, arbeidsløshet, uførhet, tap av forsørger samt alderspensjon. Syketrygden og arbeidsløshetsstrygden var knyttet til inntekt, de øvrige ytelser var sosiale grunnpensjonsytelser med tillegg for forsørgelse av ektefelle og barn.

Da folketrygden ble etablert i 1967, skjedde to ting: Vi fikk en *felles lov* for de fleste trygdeytelsene, og pensjonssystemet ble utbygget med *tilleggspensjoner* og ble et pensjonssystem der pensjonen står i forhold til innbetalt premie. Sammensetningen av grunnpensjon for alle og tilleggspensjon basert på inntekt kombinerer den engelske og den tyske tradisjonen. Denne kombinasjonen kaller man gjerne *den skandinaviske modellen*. Den senere opptrapping av særtillegget styrket det universelle element. Den blandede finansiering gjennom premie og skattlegging viser at

omfordeling/utjevning er et viktig formål ved siden av å etablere en forsikringsordning som var ment å skulle gjøre bruken av privat pensjonsforsikring overflødig.

Utviklingen av trygdesystemet, og den norske velferdsstaten, kan illustreres ved følgende milepælsliste:

- 1894 Lov om ulykkesforsikring for industriarbeidere
- 1906 Lov om statlig og kommunal støtte til private arbeidsledighetskasser
- 1908 Lov om ulykkesforsikring for fiskere og skogbruksarbeidere
- 1909 Sykeforsikringslov for arbeidstakere med lav inntekt
- 1911 Ulykkesforsikring for sjømenn
- 1915 Ulykkesforsikring for jordbruksarbeidere
- 1935 Utvidelser av sykestrygden
- 1936 Behovsprøvd alderstrygd og lov om hjelp til blinde og vanføre
- 1938 Arbeidsledighetstrygd
- 1946 Lov om barnetrygd
- 1956 Sykestrygd for alle
- 1957 Forsørgerstrygd for barn
- 1957 Alderstrygd uten behovsprøving
- 1958 Lov om yrkesskadetrygd
- 1960 Lov om attføringshjelp og lov om uføretrygd
- 1964 Lov om enkje- og morstrygd
- 1966 Lov om folketrygd
- 1969 Lov om særtilllegg
- 1971 Inkorporering av sykestrygd og yrkesskadetrygd i lov om folketrygd
- 1973 Nedsettelse av aldersgrensen til 67 år for rett til alderspensjon
- 1975 Nedre aldersgrense senket fra 18 til 16 år for rett til uførepensjon
- 1978 Ny sykelønnsordning med full dekning
- 1981 Stønad til skilte og separerte forsørgere innlemmet i folketrygdloven
- 1997 Ny folketrygdlov
- 2004 Tidsbegrenset uførestønad
- 2010 Arbeidsavklaringspenger
- 2011 Ny alderspensjon
- 2015 Ny uføretrygd

Folketrygdloven av 1966 ble administrert av trygdeetaten og arbeidsmarkedsetaten (dagpenger) med Rikstrygdeverket og Arbeidsdirektoratet som direktorater. I trygdeetaten ble det etablert fylkestygdekontorer i 1990–92. Disse avløste de

fylkesvise trygdesekretariatene som hadde forberedt visse trygdesaker for fylkesnemnda. Fylkestrygdekontorene fikk etter hvert utvidet sitt fagområde til å gjelde hele folketrygdloven og ble klageinstans fra 1994. Saker som tidligere hadde blitt behandlet av fylkesnemnda, ble avgjort av fylkestrygdekontoret etter forberedelse i det lokale trygdekontoret, og avgjørelsene kunne ankes direkte inn for Trygderetten. Folketrygdloven 1997 medførte ingen endring av administrasjonen. Arbeidsmarkedsetaten (Aetat) overtok ansvaret for yrkesrettet attføring fra 2002.

I de vel 30 årene folketrygdloven av 1966 var i kraft, ble den endret en rekke ganger, og det ble gitt et omfattende forskriftsverk med hjemmel i loven. Folketrygdlovgivningen ble etter hvert et så komplisert og vanskelig lovverk at det ble nesten umulig å trenge inn i. En slik informasjonssituasjon for folketrygdens medlemmer og trygdeetaten var et stort rettssikkerhetsproblem.

For å skape en mer oversiktlig, enklere og klarere folketrygdlovgivning ble det nedsatt et utvalg (Trygdelovutvalget) som foreslo en helt ny folketrygdlov (NOU 1990: 20). På dette grunnlag fremmet regjeringen Ot.prp. nr. 29 for 1995–96 og sosialkomiteen Innst. O. nr. 46 for 1996–97. Den nye folketrygdloven av 28. februar 1997 representerte ikke en sosial reform, men en språklig, lovteknisk og juridisk forenkling av den gamle folketrygdloven av 1966.

Med loven av 1997 ble det altså foretatt omfattende redaksjonelle endringer, men ikke vesentlige realitetsendringer. De viktigste materielle endringene som ble foretatt, knyttet seg til oppfølging av Velferdsmeldingen (St.meld. nr. 35 (1994–95)). Det ble innført kortere tidsrom med overgangsstønad til dem som har aleneomsorg for barn. Det ble begrunnet med arbeidslinjen, som er en politisk målsetting som legger stor vekt på å få folk tilbake til arbeidslivet.

I lovforarbeidene uttalte regjeringen at «velferdssamfunnet skal videreføres og videreutvikles».

«[Det] bidrar til å gi den enkelte frihet og trygghet, og til å skape sosial og økonomisk stabilitet og rettferdig fordeling i samfunnet. Regjeringen ønsker å slå ring om folketrygden, men legger ikke skjul på at vi står overfor store utfordringer med tanke på den framtidige finansieringen av det samlede pensjons- og tjenestebehov» (Ot.prp. nr. 8 (1996–97) s. 7).

Bestemmelsene om dagpenger under arbeidsløshet ble ikke tatt inn i den nye folketrygdloven da den ble vedtatt i februar 1997. Disse bestemmelsene ble inkorporert som kapittel 4 ved lov 18. juni 1998 nr. 38. Forarbeidene til dette kapitlet er Ot.prp. nr. 40 (1997–98) og Innst. O. nr. 43 (1997–98).

NAV ble etablert 1. juli 2006. NAV stod opprinnelig for «Ny arbeids- og velferdsforvaltning». I erkjennelsen av at det er begrenset hvor lenge man kan være «ny», besluttet man å beholde NAV som navn på organisasjonen, uten at bokstavene skulle anses som en forkortelse for noe. NAV består av en statlig del, Arbeids- og velferdsetaten, som utgjøres av de tidligere trygde- og arbeidsmarkedsetatene. Med i NAV er også deler av den kommunale administrasjon som forvalter sosiale tjenester. På det lokale NAV-kontoret finner man således både statlige og kommunalt ansatte. Hele NAV, medregnet den kommunale delen, omtales som Arbeids- og velferdsforvaltningen.

## 2 Formål

Formålet med folketrygden er å gi økonomisk trygghet: sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter i nærmere definerte behovssituasjoner, bidra til hjelp til selvhjelp og bidra til utjevning av inntekt og levekår over den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer.

### 2.1 Dekning av utgifter

Dekning av utgifter skjer blant annet i form av stønad ved helsetjenester (kapittel 5), grunn- og hjelpestønad (kapittel 6) og behovsprøvd stønad ved gravferd (kapittel 7). Men også i andre kapitler finner vi bestemmelser om dekning av utgifter. Kapittel 10 har tittelen «Stønad for å kompensere for utgifter til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet». Det dreier seg om ulike stønadsformer som nevnt i § 10-7. I kapittel 11A finner vi ulike tilleggsstønader ment for medlemmer som gjennomfører et arbeidsrettet tiltak. Kvinner som føder eller adopterer barn, og som ikke har rett til foreldrepenge, vil kunne få en engangsstønad til dekning av utgifter forbundet med fødselen eller adopsjonen, se § 14-17. Enslig forsørger kan få stønad til barnetilsyn (§ 15-10) og/eller tilleggsstønader og stønad til skolepenger mv. (§ 15-11). De to sistnevnte stønadene er også tilgjengelig for tidligere familiepleier (§ 16-9). De samme ytelsene som er nevnt for enslig forsørger, er også tilgjengelig for gjenlevende ektefelle (§ 17-9).

### 2.2 Hjelp til selvhjelp

Ytelsene som kan anses som «hjelp til selvhjelp», er arbeidsavklaringspenger (kapittel 11), tilleggsstønader i form av stønad til dekning av reiseutgifter, utgifter til flytting, barnetilsyn eller ekstra utgifter til bolig i sammenheng med gjennomføring av arbeidsrettede tiltak (kapittel 11A). Det samme gjelder ulike stønadsformer til bedring av funksjonsevnen i arbeids- og/eller i dagliglivet (§ 10-7) og tilleggs-

stønader og stønad til skolepenger mv. til enslig forsørger (§ 15-11), tidligere familiepleier (§ 16-9) og gjenlevende ektefelle (§ 17-9).

### **2.3 Sikring av inntekt**

Ytelser som er ment for sikring av inntekt, er dagpenger (kapittel 4), sykepenger (kapittel 8), stønad ved barns og andre nærståendes sykdom (kapittel 9), arbeidsavklaringspenger (kapittel 11), uføretrygd (kapittel 12), foreldrepenger (kapittel 14), overgangsstonad til enslig forsørger (§ 15-5), pensjon eller overgangsstonad til tidligere familiepleier (§ 16-7) og gjenlevende ektefelle (§§ 17-5, 17-6 og 17-7), barnepensjon (kapittel 18) samt alderspensjon (kapittel 19 og 20).

### **2.4 Omfordeling**

Som det framgår av § 1-1, er et av formålene med folketrygden å bidra til utjevning av inntekt og levekår over den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer. Faktiske omfordelingsvirkninger av pengestrømmen i folketrygdsystemet kan beskrives som følger:

- fra medlemmer med høy inntekt til medlemmer med lav inntekt
- fra friske til syke
- fra menn til kvinner
- fra sentrum til utkant
- over livsløp
- mellom generasjoner

#### **2.4.1 Fra medlemmer med høy inntekt til medlemmer med lav inntekt**

Denne omfordelingen skyldes at trygdeavgiften (medlemsavgiften) er prosentvis den samme, mens dekningsgraden for pensjoner etter gammel opptjening faller med økende inntekt, samt at pensjonsgivende inntekter over 6 G ikke medregnes i grunnlaget for sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Pensjonsopptjeningen i ny alderspensjon står riktignok i forhold til medlemmets pensjonsgivende inntekt, men det regnes bare med inntekt opp til 7,1 ganger grunnbeløpet. Medlemmer med høyere inntekter vil således være med på å finansiere pensjonen til medlemmer med lavere inntekt i og med at det ikke er noen begrensning med hensyn til trygdeavgiften. Det er ellers slik at medlemmer med lav inntekt i større grad enn medlemmer med høy inntekt er mottakere av ulike trygdeytelser.

### 2.4.2 Fra friske til syke

Vi forstår umiddelbart at det skjer overføringer fra friske til syke. Det er her karakteren av en sosial forsikringsordning tydeligst kommer til syne.

### 2.4.3 Fra menn til kvinner

Ikke like tydelig, men også her skjer det en omfordeling. En av forklaringene er at kvinner i gjennomsnitt tjener om lag 85 prosent av det menn tjener. Følgelig betaler kvinner i sum mindre i trygdeavgift. Selv om tildelingsreglene for trygdens ytelser i formen er kjønnsnøytrale, vil enkelte ytelser i hovedsak gå til kvinner, så som stønad til enslige forsørgere og ytelser i forbindelse med svangerskap og fødsel. Men også sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd går i større grad til kvinner enn til menn, uten at noen har funnet svaret på hvorfor dette er tilfellet. Ulike teorier er lansert, som for eksempel at kvinner er dobbeltarbeidende, og dermed mer utsatt for sykdom.

### 2.4.4 Fra sentrum til utkant

Den differensierte arbeidsgiveravgiften medfører en overføring fra sentrum til utkant. Selv om press fra EU har ført til at mange bransjer må holdes utenfor differensieringen fordi lav eller ingen arbeidsgiveravgift oppfattes som konkurransevridende subsidier, har vi fortsatt et opplegg med sju ulike soner for arbeidsgiveravgift. I sone I, som består av de mest sentrale strøk, er arbeidsgiveravgiften 14,1 prosent av lønnskostnadene. I sone V, som består av Finnmark fylke og kommunene Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen i Troms fylke, er satsen 0,0 prosent. Mellom disse ytterpunktene finner vi sonene Ia, II, III, IVa og IV med satser mellom 10,6 og 5,1 prosent per 2019. Sommeren 2014 måtte norske myndigheter gå nye runder med EU for å beholde ordningen etter at EU hadde endret sine regler for regionalstøtte.

### 2.4.5 Over livsløp

Vi betaler trygdeavgift med høyere sats som yrkesaktive enn når vi blir pensjonister, mens vi som pensjonister kan ta ut pensjon ut fra den opptjente «pensjonsformuen».

### 2.4.6 Mellom generasjoner

Det er dagens yrkesaktive som gjennom arbeidsgiveravgiften og trygdeavgiften finansierer dagens utbetalinger. Da folketrygden ble etablert i 1967, tok man sikte på at avgiftene skulle bidra til at det ble bygget opp et fond (folketrygdfondet) stort nok til å takle framtidige utbetalinger. Men man forstod snart at dette ville kreve

avgiftssatser av en slik størrelse at ingen ville gå til valg på et slikt program. I stedet fikk vi det samfunnsforskerne kaller et «pay as we go»-system.

### 3 Medlemskap

Bestemmelser om medlemskap står i folketrygdloven kapittel 2. Hovedreglene i § 2-1 sier at alle som er bosatt og lovlig kan oppholde seg i Norge, er pliktige medlemmer i folketrygden. Medlemskap er således basert på det man kaller et domisilprinsipp. Mange trygdeordninger i andre land baserer seg på at man må være yrkesaktiv for å være medlem i trygdeordningen.

Det følger av bestemmelsen i § 2-2 at den som ikke er medlem som bosatt, likevel er pliktig medlem dersom han eller hun er arbeidstaker i Norge eller på den norske kontinentalsokkelen. Her er noen unntak: De viktigste unntakene gjelder ambassadepersonell (§ 2-11), personer som er ansatt i hotell- eller restaurantvirksomhet om bord på turistskip registrert i Norsk Internasjonalt Skipsregister (§ 2-12), og (obligatorisk eller etter søknad) personer med rettigheter i utenlandske trygdeordninger (§ 2-13).

Enkelte grupper som oppholder seg utenfor Norges grenser, vil også være pliktige medlemmer av folketrygden. Det gjelder for eksempel ansatte i utenrikstjenesten, norske statsborgere som er sjømenn på norske skip, og studenter i utlandet med lån fra Statens lånekasse for utdanning (§ 2-5).

Utenlandske statsborgere som er ansatt på norske skip i utenriksfart, på et norsk fiskefartøy eller i norsk sivilt luftfartsselskap, har medlemskap som bare gir tryggedekning ved yrkesskade og dødsfall (§ 2-6).

Enkelte grupper som ikke er pliktig trygdet, kan, på nærmere angitte vilkår, etter søknad få frivillig medlemskap i folketrygden. Dette gjelder både personer som oppholder seg i Norge uten å være pliktig medlem (§§ 2-7 og 2-7a), og personer som oppholder seg utenfor Norge (§§ 2-8 og 2-9).

Frivillig medlemskap for personer som oppholder seg i Norge uten å være pliktig medlem, kan enten

- «a) gi full tryggedekning etter loven, eller
- b) omfatte stønad ved helsetjenester etter kapittel 5, sykepenger etter kapittel 8, stønad ved barns og andre nærstående sykdom etter kapittel 9, og ytelser ved fødsel og adopsjon etter kapittel 14».

Med hjemmel i folketrygdloven § 23-4 blir det hvert år fastsatt forskrift om fastsetting av avgiftsgrunnlag og avgiftssatser i folketrygden for visse grupper medlemmer for året. Denne forskriften omfatter personer som er medlem i trygden etter lov om folketrygd, med inntekt som ikke er skattepliktig til Norge.

Bestemmelser om opphør av medlemskap finner vi i §§ 2-14 (pliktig) og 2-15 (frivillig).

Opphør av pliktig medlemskap skjer blant annet dersom medlemmet tar opphold i utlandet som er ment å vare eller varer mer enn tolv måneder, eller dersom vedkommende tar arbeid i utlandet uten at dette er midlertidig for arbeidsgiver som plikter å betale arbeidsgiveravgift til Norge. Dette betyr at dersom utenlandsoppholdet er ment å vare mer enn tolv måneder, opphører medlemskapet allerede ved utreisen. I tilfeller hvor dette ikke er klart, opphører medlemskapet først når vedkommende rent faktisk har oppholdt seg utenfor Norge i tolv måneder.

Opphør av frivillig medlemskap i Norge skjer når vedkommende flytter fra Norge. Opphør av frivillig medlemskap utenfor Norge skjer når vedkommende ikke lenger betaler avgiften.

Se nærmere om medlemskap i kapittel 2.

### **3.1 Trygdeforordningen**

En grunnleggende rettighet innen EU- og EØS-samarbeidet er retten til fri bevegelighet av arbeidskraft, det vil si av personer. Et viktig element for å sikre denne bevegeligheten er at personer ikke skal miste opptjente trygderettigheter. Dette er sikret gjennom Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 883/2004. Denne er gjort til norsk lov ved forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen, og det følger av forskriften § 1 at i tilfelle motstrid skal forordningens bestemmelser gå foran folketrygdlovens bestemmelser.

Forordningens siktemål er koordinering av trygdeytelser. Grunnleggende prinsipper er likebehandlingsprinsippet, prinsippet om sammenlegging av perioder og prinsippet om eksport av ytelser.

Det vil føre for langt å gi en fullstendig framstilling av forordningens bestemmelser her, men jeg vil trekke inn relevante bestemmelser fra forordningen i framstillingen av de materielle reglene i folketrygdloven. Forordningens bestemmelser er utførlig kommentert i rundskriv fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Se <https://www.nav.no/rettskildene/Forside/Hovednummer/hovednr-45-e%C3%B8s-avtals-bestemmelser-om-trygd>

## **4 Finansiering**

Folketrygden finansieres med inntekter fra tre hovedkilder: arbeidsgiveravgift, trygdeavgift og statstilskott. I budsjettforslaget for 2019 var finansieringsbehovet anslått til 478,3 milliarder kroner med følgende fordeling:

## Innledning

arbeidsgiveravgift 40,1 prosent

trygdeavgift 31,5 prosent

statstilskott 27,8 prosent

diverse inntekter 0,6 prosent

Fordelingen på de største utgiftspostene i 2018 var:

dagpenger 2,9 prosent

alderspensjon 47,9 prosent

uføretrygd 19,0 prosent

sykepenger 8,7 prosent

arbeidsavklaringspenger 7,3 prosent

foreldrepenger 4,3 prosent

andre stønader 9,8 prosent

Bestemmelser om folketrygdens finansiering framgår av folketrygdloven kapittel 23.

### ***4.1 Arbeidsgiveravgift***

Arbeidsgiver skal betale arbeidsgiveravgift av lønn og annen godtgjørelse for arbeid i og utenfor tjenesteforhold som han eller hun plikter å innberette. Arbeidsgiveravgiften fastsettes i prosent av det beløp som skal innberettes for vedkommende år (§ 23-2). Som nevnt ovenfor fastsettes avgiften med seks ulike satser (0 prosent, 5,1 prosent, 6,4 prosent, 7,9 prosent, 10,6 prosent og 14,1 prosent), avhengig av hvilken kommune arbeidsgiver utøver virksomhet i.

### ***4.2 Trygdeavgift (medlemsavgift)***

Trygdeavgift (medlemsavgift) fastsettes i prosent av personinntekt etter skatteloven § 12-2. Det opereres med tre satser. Satsene for 2019 var lav sats (5,1 prosent), mellomssats (8,2 prosent) og høy sats (11,4 prosent). Lav sats beregnes av pensjon, overgangsstønad etter §§ 16-7 eller 17-6, personinntekt for personer under 17 år eller over 69 år og introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere. Mellomssats beregnes blant annet av lønn, arbeidsavklaringspenger, overgangsstønad til enslig forsørger (§ 15-5), ny uføretrygd og næringsinntekt i jord- og skogbruk. Høy sats beregnes blant annet av annen selvstendig næringsinntekt enn jord- og skogbruk. Se § 23-3. Se Stortingsvedtak om fastsetting av avgifter mv. til folketrygden for 2019 av 12. desember 2018.

Arbeidsgiveravgift og trygdeavgift innkreves via skattemyndighetene for medlemmer som skatter til Norge. For andre medlemmer, for eksempel frivillige medlemmer i utlandet, må avgiften betales særskilt til trygdemyndighetene. Se § 23-4. og forskrift 20. desember 2018 nr. 2176 og 2178 om fastsettelse av avgiftsgrunnlag og avgiftssatser i folketrygden for visse grupper medlemmer for året 2019.

### **4.3 Statstilskott**

For å dekke gapet i finansieringsbehovet mellom utgiftsposter og det som kommer inn via arbeidsgiveravgift og trygdeavgift, betaler staten et tilskott til folketrygden som fastsettes av Stortinget (§ 23-10). Se nærmere om finansiering i kapittel 23 og 24.

## **5 Avlastning av framtidige forpliktelser**

For å avlaste framtidige forpliktelser har pensjonssystemet i folketrygden gjennomgått to store reformer. Den ene skjedde i 1992, hvor tilleggspensjonsprosenten ble redusert fra 45 til 42 og «skråtaket» senket fra åtte til seks ganger folketrygdens grunnbeløp (G), samtidig som forsørgelsestillegg for ektefelle og barn ble behovsprøvd.

Ved begge disse endringene ble det stilt spørsmål ved lovligheten av endringene i henhold til Grunnloven § 97, men Høyesterett fant at ingen av endringene kunne anses som «klart urimelig eller urettferdig».

Den andre store reformen skjedde ved at vi fikk ny alderspensjon fra 2010. Innføring av levealdersjustering og underregulering av løpende pensjoner medfører betydelig avlastning av framtidige forpliktelser for folketrygden. Også her er det reist spørsmål om lovlighetene av reformen i henhold til Grunnloven § 97. Disse forhold har vært behandlet av Trygderetten, som ut fra de prinsipper Høyesterett la til grunn i Borten- og Thunheim-dommen, ikke fant at endringene var «klart urimelig eller urettferdige».

## **6 Saksbehandling**

### **6.1 NAV**

Folketrygdloven, med unntak av kapittel 5, administreres av Arbeids- og velferdsetaten (NAV), ledet av Arbeids- og velferdsdirektoratet, se lov 16. juni 2006 nr. 20 om arbeids- og velferdsforvaltningen (arbeids- og velferdsforvaltningsloven) [NAV-loven].

Arbeids- og velferdsetaten og kommunene skal ha felles lokalkontorer som dekker alle kommuner. Kontoret skal ivareta oppgaver for etaten og kommunens oppgaver etter lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og vel-

ferdsforvaltningen. Etaten og kommunen kan avtale at også andre av kommunens tjenester skal inngå i kontoret.

Arbeids- og velferdsforvaltningen består av Arbeids- og velferdsetaten og de delene av kommunens tjenester som inngår i de felles lokale kontorene.

De fleste krav om trygdeytelser avgjøres imidlertid av NAV Arbeid og ytelser eller NAV Familie- og pensjonsytelser, organer på fylkesnivå (tidligere NAV Forvaltning). Klageorganet heter NAV Klageinstans og er et regionalt organ. Det er seks klageorganer på landsbasis, og disse har en utstrakt grad av spesialisering.

Forvaltningsloven gjelder for den saksbehandling som skjer i NAV-systemet, jf. § 21-1, men suppleres av egne bestemmelser om saksbehandlingen i folketrygdloven kapittel 21. Her finner vi bestemmelser om at krav om ytelser etter folketrygdloven skal settes fram for det lokale NAV-kontoret, dog slik at krav om ytelser etter kapittel 5 skal settes fram for det organ Helsedirektoratet bestemmer (§ 21-2). Helsedirektoratet har bestemt at Helfo er rett organ og har delegert myndighet til dette organet, jf. § 21-11 a. Om Helfo, se punkt 6.2.

I kapittel 21 finner vi ellers bestemmelser om medlemmets opplysningsplikt og vidtrekkende hjemler for trygdeforvaltningens rett til innhenting av opplysninger og uttalelser (§§ 21-4, 21-4 a, 21-4 b, 21-4 c og 21-4 d). Vi forstår av bokstavene a–d at dette er bestemmelser av nyere dato. Endringene kom til ved lov 16. januar 2009 nr. 5. Lovgivers hensikt var å gjøre det enklere å hindre og avsløre trygdemisbruk.

I § 21-6 finner vi hjemmel for å fatte nytt vedtak dersom det skjer endring i forhold som er av betydning for retten til den ytelsen vedkommende mottar. For mottakere av uføretrygd er det i § 12-14 gitt en egen bestemmelse om reduksjon av uføretrygd på grunn av inntekt.

Medlemmer som mot bedre vitende gir uriktige opplysninger, holder tilbake opplysninger som er viktige for rettigheter eller plikter etter folketrygdloven, eller uten rimelig grunn unnlater å etterkomme pålegg som er gitt med hjemmel i samme lov, kan risikere at krav om en ytelse avslås, eller at en innvilget ytelse holdes tilbake eller stanses helt eller delvis (§ 21-7).

Tilsvarende kan skje dersom medlemmet uten rimelig grunn nekter å ta imot tilbud om behandling, rehabilitering eller arbeidsrettede tiltak eller uten rimelig grunn unnlater å rette seg etter legens råd (§ 21-8).

Forvaltningsloven § 23 har bestemmelse om at et enkeltvedtak skal være skriftlig om ikke dette av praktiske grunner vil være særlig byrdefullt for forvaltningsorganet. I § 21-10 er unntaket fra skriftlighet konkretisert til å gjelde vedtak vedrørende kapitlene 5 (stønad ved helsetjenester), 8 (sykepengar), 9 (stønad ved barns og andre

nære pårørendes sykdom) og 14 (foreldrepenger). Det heter her at vedtaket kan gis muntlig eller på annen måte. Videre er departementet gitt fullmakt til å gi forskrift om at underretning om vedtak ikke behøver å gis når vedtaket gjelder stans av dagpenger under arbeidsløshet etter kapittel 4 eller arbeidsavklaringspenger eller tilleggsstønader etter kapittel 11 (eller 11A) av grunner som er åpenbart kjent for medlemmet, og det er gitt forhåndsorientering om at retten til ytelse bortfaller i slike tilfeller. Med virkning fra 1. januar 2018 er det tatt inn en egen bestemmelse i § 11-30 om unntak fra kravet om melding om vedtak og unntak fra kravet om forhåndsvarsel når det gjelder arbeidsavklaringspenger.

I § 21-11 finner vi en egen hjemmel for omgjøring av forvaltningsvedtak. Bestemmelsen avviker fra forvaltningsloven § 35 tredje ledd. Den er først og fremst begrunnet i at den snevre tidsfristen i forvaltningsloven i praksis ville avskjære overordnede organs adgang til omgjøring på grunn av at de ikke mottar kopi av vedtakene. Bestemmelsen ble i sin tid gitt i folketrygdloven av 1966 da fylkestyrgdekontorene ble etablert i 1990–92. Overordnet organ skal imidlertid følge prinsippene i forvaltningsloven § 35.

Etter den forvaltningsreformen som ble foretatt ved etableringen av NAV, har bestemmelsen mistet mye av sin praktiske betydning. I dag må NAV Arbeid og ytelser anses som det første forvaltningsnivået, selv om enkelte vedtak kan bli truffet av NAV-kontoret. Vedtak om trygdeytelser kan påklages til NAV Klageinstans. NAV Klageinstans har imidlertid ingen generell instruksjonsmyndighet over NAV Arbeid og ytelser, men tar kun stilling til den enkelte klagesak og kan ikke anses som «overordnet organ» som nevnt i § 21-11. Eneste «overordnede organ» i dag er således Arbeids- og velferdsdirektoratet, som stort sett instruerer sine underliggende organer via rundskriv.

En annen særlig hjemmel finner vi i § 13-2 andre ledd: «Et felles lokalt kontor i arbeids- og velferdsforvaltningen kan bare godkjenne en skade eller sykdom som yrkesskade i forhold til de særytelser som kontoret kan innvilge.»

Dette betyr at NAV Arbeid og ytelser ikke vil være bundet av NAV-kontorets godkjenning av en hendelse som yrkesskade når NAV Arbeid og ytelser i en senere omgang skal ta stilling til et krav om for eksempel menerstatning. Bestemmelsen gir således anvisning på at det overordnede nivået fritt kan «omgjøre» det godkjenningsvedtaket som NAV-kontoret har gjort. Også denne bestemmelsen har mistet mye av sin praktiske betydning i og med at godkjenning av yrkesskade etter dagens organisering i liten utstrekning skjer ved det lokale NAV-kontoret. Se <https://www.nav.no/rettskildene/Vedlegg/vedlegg-1-til-hovednr.30-fullmaktsoversikt> (Hovednummer 30/ Vedlegg 1 – fullmaktsoversikt under § 5 i NAV-loven.)

I § 21-12 finner vi en egen bestemmelse om saksbehandlingen vedrørende klage og anke i trygdesaker.

Klageorganet i NAV heter NAV Klageinstans og er et regionalt organ. Det er seks klageorganer på landsbasis, og disse har en utstrakt grad av spesialisering.

Klageorganet for saker som er behandlet av Helfo (det vil si saker vedrørende folketrygdloven kapittel 5 (stønad ved helsetjenester)), er Helseklage, som har sete i Bergen.

Arbeidstakere som blir sykmeldt, vil (stort sett) ha rett til sykepenger fra sin arbeidsgiver de første 16 kalenderdager (normalt tolv utbetalingsdager). Dersom arbeidsgiver nekter å betale, kan NAV-kontoret betale og kreve refusjon. Tvister som kan oppstå i den forbindelse, enten mellom arbeidstaker og arbeidsgiver eller mellom NAV og arbeidsgiver, kan bringes inn for Ankenemnda for sykepenger i arbeidsgiverperioden (§ 21-13). Nemnda består av en representant fra arbeidsgiver-siden (etter forslag fra NHO) og en fra arbeidstakersiden (etter forslag fra LO) og har helt siden oppstart i 1978 og fram til 2014 vært ledet av professor Asbjørn Kjønsdal. Ny leder fra 2015 er Trygderettens daværende leder, Knut Brofoss. Nemndas avgjørelser blir publisert på Lovdata. Nemndas avgjørelser kan ikke ankes til Trygderetten eller påklages til et overordnet forvaltningsorgan, men må i tilfelle bringes inn for domstolene. Se nærmere om saksbehandling i kapittel 21.

## 6.2 *Helfo*

Forvaltningen av folketrygdloven kapittel 5 (helserefusjoner) ble overført fra Arbeids- og velferdsdirektoratet til Helsedirektoratet fra 1. januar 2009. Dette foranlediget bestemmelsen i § 21-11a. Helsedirektoratet har delegert avgjørelsesmyndigheten til Helseøkonomiforvaltningen (Helfo).

Fra og med 2016 blir eventuelle klager over vedtak i Helfo behandlet av Helseklage, som er et nyopprettet nasjonalt klageorgan for helsetjenesten, med sete i Bergen. Helseklage består av fem saksbehandlingsavdelinger, rettssaksavdeling og avdeling for organisasjon og utvikling (OU). Saksbehandling avdeling IV behandler klager over vedtak fra Helfo. Vedtak fra Helseklage som gjelder folketrygdloven kapittel 5, kan ankes inn for Trygderetten.

## 6.3 *Trygderetten*

Dersom et medlem etter å ha fått vedtak fra NAV Klageinstans eller Helseklage fortsatt er misfornøyd med utfallet i saken, kan vedkommende anke til Trygderetten.

Trygderetten er karakterisert som et «forvaltningsorgan med et sterkt domstolspreg».

Behandlingen i Trygderetten er med få unntak skriftlig. Forvaltningsloven gjelder ikke for Trygderettens saksbehandling; derimot er enkelte regler om saksbehandlingen tatt inn i trygderettsloven, og dels er det henvisninger til tvisteloven og domstolsloven.

Trygderettens virksomhet er regulert i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten (trygderettsloven).

Trygderettens saklige myndighetsområde er angitt i § 2 i trygderettsloven. I § 2 under (1) og (2) er myndighetsområdet angitt som følger:

- «(1) Vedtak om individuelle rettigheter og plikter etter følgende regelverk kan ankes inn for Trygderetten av den vedtaket gjelder, i loven her kalt den ankende part:
  - a) folketrygdloven
  - b) barnetrygdloven
  - c) lovgivningen om krigspensjonering
  - d) bestemmelser for supplerende pensjonsordninger som er fastsatt ved lov eller vedtak av Stortinget
  - e) samordningsloven
  - f) særlige lovbestemmelser som fastsetter at saker kan ankes til Trygderetten.
- (2) Kongen kan bestemme at ankerett etter første ledd også skal gjelde vedtak om individuelle rettigheter og plikter i
  - a) supplerende pensjonsordninger for kommunale arbeidstakere
  - b) supplerende pensjonsordninger for arbeidstakere i selvstendige statlige og kommunale foretak og i andre institusjoner av offentlig karakter og
  - c) supplerende private pensjonsordninger og herunder fastsette regler om tilpasning av lovens bestemmelser.
- (3) For tilleggstrygder kan departementet etter søknad treffe slik bestemmelse som nevnt i andre ledd.
- (4) Trygderetten kan ikke prøve vedtak som etter bestemmelse i lov eller i vedtekt eller i medhold av lov eller vedtekt ikke er gjenstand for anke, eller som kan ankes inn for en annen ankeinstitusjon.
- (5) Vedtak truffet av Kongen eller et departement kan ikke ankes inn for Trygderetten.»

Ved forskrift 15. april 1997 nr. 324 er visse saker unntatt fra anke til Trygderetten. Disse er:

- «a) Vedtak om bidrag til spesielle formål etter folketrygdloven § 5-22 med tilhørende forskrifter.
- b) Vedtak om unntak fra vilkåret om forutgående medlemskap for rett til stønad som enslig mor eller far etter folketrygdloven § 15-2 med tilhørende forskrifter.
- c) Vedtak om reduksjon av arbeidsavklaringspenger etter folketrygdloven § 11-9.
- d) Vedtak om tap av retten til å praktisere for trygdens regning etter § 25-6, vedtak om utelukkelse fra å utstede legeerklæringer etter § 25-7 og vedtak om sanksjon etter § 25-5 a.

- e) Vedtak i saker hvor det er inngått avtale om direkte oppgjør, jf. folketrygdloven § 22-2.
- f) Vedtak om stønad til helsetjenester i et annet EØS-land etter folketrygdloven § 5-24 a og tilhørende forskrift, når saken gjelder stønad til annen helsehjelp enn den som det i Norge ytes stønad til etter folketrygdloven §§ 5-4 til 5-12, § 5-14 og § 5-25.»

Bestemmelser om Trygderettens organisasjon finner vi i trygderettsloven §§ 3 til 8.

Det framgår av § 3 at Trygderetten skal ha en leder, en nestleder og så mange andre faste medlemmer som Kongen bestemmer. Disse medlemmer utnevnes av Kongen. Lederen, nestlederen og minst ett annet medlem skal fylle vilkårene for å være høyesterettsdommer, minst ett medlem skal være legekyndig, og minst ett medlem skal ha kyndighet i attføring.

Trygderetten er per 2019 organisert i fire fagavdelinger, hver ledet av en avdelingsleder som også er juridisk kyndig rettsmedlem, og en administrasjonsavdeling, ledet av en avdelingsdirektør.

Trygderettens leder per 2019 er Trine Fernsjø.

## 7 Folketrygdlovens oppbygning

Ved utarbeidingen av folketrygdloven av 1997 var det viktig å komme fram til en oversiktlig lov som det skulle være enkelt å finne fram i. Lovens struktur framgår av en innholdsfortegnelse som er inntatt innledningsvis i loven, men som ikke er en del av selve loven:

|            |                                                                             |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| Del I      | Innledende bestemmelser                                                     |
| Kapittel 1 | Formål og definisjoner m.m.                                                 |
| Kapittel 2 | Medlemskap                                                                  |
| Del II     | Beregningsregler. Pensjonsgivende inntekt                                   |
| Kapittel 3 | Visse beregningsregler, trygdetid, pensjonspoeng og pensjonsgivende inntekt |
| Del III    | Stønad under arbeidsløshet                                                  |
| Kapittel 4 | Dagpenger under arbeidsløshet                                               |
| Del IV     | Ytelser ved sykdom m.m.                                                     |
| Kapittel 5 | Stønad ved helsetjenester                                                   |
| Kapittel 6 | Grunnstønad og hjelpestønad                                                 |
| Kapittel 7 | Stønad ved gravferd                                                         |

|              |                                                                                                  |
|--------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Kapittel 8   | Sykepenger                                                                                       |
| Kapittel 9   | Stønad ved barns og andre nære pårørendes sykdom                                                 |
| Kapittel 10  | Stønad for å kompensere for utgifter til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet |
| Kapittel 11  | Arbeidsavklaringspenger                                                                          |
| Kapittel 11A | Tilleggsstønader til arbeidsrettede tiltak                                                       |
| Kapittel 12  | Uføretrygd                                                                                       |
| Kapittel 13  | Yrkesskadedekning                                                                                |
| Del V        | Ytelser knyttet til livsløp og familiesituasjon                                                  |
| Kapittel 14  | Ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon                                                      |
| Kapittel 15  | Stønad til enslig mor eller far                                                                  |
| Kapittel 16  | Ytelser til tidligere familiepleier                                                              |
| Kapittel 17  | Ytelser til gjenlevende ektefelle                                                                |
| Kapittel 18  | Barnepensjon                                                                                     |
| Del VI       | Ytelser ved nådd pensjonsalder                                                                   |
| Kapittel 19  | Alderspensjon                                                                                    |
| Kapittel 20  | Ny alderspensjon                                                                                 |
| Del VII      | Forvaltningsmessige bestemmelser                                                                 |
| Kapittel 21  | Saksbehandling i trygdesaker. Anke- og klagebehandling m.m.                                      |
| Kapittel 22  | Utbetaling                                                                                       |
| Del VIII     | Finansielle bestemmelser                                                                         |
| Kapittel 23  | Finansiering                                                                                     |
| Kapittel 24  | Saksbehandling i avgiftssaker m.m.                                                               |
| Del IX       | Avsluttende bestemmelser                                                                         |
| Kapittel 25  | Forskjellige bestemmelser                                                                        |
| Kapittel 26  | Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser. Endringer i andre lover                                 |

Loven bygger på tre, undertiden fire, nivåer: Den er først inndelt i ni hoveddeler som er nummerert med romertall og med egne overskrifter. Derne er loven inndelt i 26 kapitler som er nummerert med arabertall og med egne overskrifter.

I enkelte kapitler, særlig de lengste, er grupper av paragrafer (delkapitler) samlet under egne overskrifter som er nummerert med romertall. Se for eksempel kapittel 8 (Sykepenger), som har ni delkapitler. De fleste kapitler i loven inneholder 10–30 paragrafer, som hver har sine korte navn; de er nummerert med doble arabertall,

hvorav det første angir kapiteltilhørighet og det andre angir plassen innen kapitlet. Se for eksempel § 8-55 Sykepenger ved yrkesskade.

Den samlede tekstmengden i folketrygdloven kan deles inn i to hovedgrupper: Det er bestemmelsene om de enkelte trygdeytelsene – sykepenger, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd, alderspensjon og så videre, som er å finne i den store midtre delen i loven, se del III, IV, V og VI. Dette omfatter kapittel 4 til 20, som gjerne kalles lovens stønadskapitler. Den andre hovedgruppen er de mer allmenne bestemmelsene som er å finne i de første og siste delene i loven, se del I, II, VII, VIII og IX (kapittel 1 til 3 og 21 til 26). Bestemmelsene om de enkelte trygdeytelsene er av særlig betydning for dem som søker om trygd, mens de mer allmenne bestemmelsene først og fremst er av betydning for Arbeids- og velferdsetaten som administrerer folketrygdsystemet. De allmenne bestemmelsene er relevante i forhold til alle eller de fleste av lovens stønadskapitler og enkeltytelser.

For at de som arbeider med trygderettslige spørsmål med letthet skal kunne peile seg inn til de relevante bestemmelsene, er de enkelte delene i loven, kapitlene og paragrafene gitt korte og betegnende overskrifter, og det er inntatt en rekke innholdsfortegnelser i loven. Disse overskriftene og innholdsfortegnelsene er av ren informativ karakter; de inneholder ikke normative utsagn. Innholdsfortegnelsene inngår ikke som en del av lovtekstene, og slike innholdsfortegnelser har man ikke ellers i norsk lovgivning.

Bestemmelsene om de enkelte trygdeytelsene er disponert etter et bestemt mønster som stort sett går igjen i alle kapitlene i folketrygdloven. Først kommer bestemmelsene om vilkårene for rett til den enkelte trygdeytelsen (tildelingsreglene), dernest bestemmelsene om fastsetting av ytelsens størrelse (utmålingsreglene) og til slutt bestemmelsene om bortfall av trygdeytelser og samordning med andre trygdeytelser. Når man blir fortrolig med dette mønstret i ett kapittel, blir det lettere å finne fram i andre kapitler.

Da loven av 1997 ble vedtatt, var særbestemmelsene om yrkesskadefordeler til de enkelte stønadskapitler plassert som siste paragraf i kapitlet. Tanken var at det skulle være enkelt å klippe vekk disse paragrafene dersom det senere ble vedtatt en egen lovgivning om Arbeidsskadeforsikring, slik det senere ble foreslått i NOU 2004: 3. Etter at dette forslaget ble «lagt i skuffen», er prinsippet ikke videreført, se for eksempel kapittel 11, som ble nyskrevet med virkning fra 1. januar 2018, hvor yrkesskadebestemmelsen kommer som paragraf nr. 22 av i alt 31.

Tilgang til folketrygdloven med tilhørende forskrifter og NAVs rundskriv finner man på [www.nav.no/rettskildene](http://www.nav.no/rettskildene).

Del I

Innledende bestemmelser



# Kapittel 1

## Formål og definisjoner m.m.

### *Bestemmelser om (1) (2) (3)*

- lovens formål står i § 1-1
- vern mot private avtaler står i § 1-2
- avtaler med andre land om trygd står i § 1-3
- grunnbeløpet står i § 1-4
- sivilstand står i § 1-5
- barn står i § 1-6
- flyktning står i § 1-7
- arbeidstaker står i § 1-8
- frilanser står i § 1-9
- selvstendig næringsdrivende står i § 1-10

### **Note 1**

Folketrygdloven kapittel 1 hører inn under Arbeids- og sosialdepartementet (ASD). Kapitlet inneholder bestemmelser som angir lovens formål (§ 1-1), rekkevidde (§§ 1-2 og 1-3) og definisjoner av noen sentrale ord og uttrykk som benyttes ellers i loven (§§ 1-4 til 1-10).

### **Note 2**

Folketrygdloven av 1966 inneholdt en del betegnelser som ikke var definert i loven. Definisjonene i folketrygdloven av 1997 kapittel 1 bygger på den praksis som allerede forelå etter de trygdelovene som gjaldt før folketrygden ble innført, og den praksis som senere har utviklet seg. Definisjonene er i overensstemmelse med gjeldende rett etter den tidligere lovgivningen.

Ved at det er tatt inn definisjoner i loven, blir det lettere å forstå og praktisere den. Loven av 1997 kan i større grad enn loven av 1966 leses uten at det er nødvendig å bruke andre kilder for å komme fram til riktig resultat. Begrepene har samme betydning når de brukes i de forskjellige paragrafene. Ved at for eksempel begrepet barn er definert i loven, kan ikke praksis utvikle forskjellige aldersgrenser for hva som skal anses som barn i de enkelte bestemmelsene.

### **Note 3**

Innledningsteksten er ikke gitt noe paragrafnummer og har ingen selvstendig rettslig betydning. Den gir en oversikt over kapitlet. Det blir da lettere å se om det begrepet man søker, er definert i kapittel 1.

### **§ 1-1 Formål (1)**

Folketrygdens formål er å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall. (2)

Folketrygden skal bidra til utjevning av inntekt og levekår over den enkeltes livsløp (3) og mellom grupper av personer. (4)

Folketrygden skal bidra til hjelp til selvhjelp med sikte på at den enkelte skal kunne forsørge seg selv og klare seg selv best mulig til daglig. (5)

### **Note 1**

Lovens formål angir generelt i hvilke situasjoner loven gir rett til ytelser, og hvilke prinsipper som ligger til grunn for finansieringen av trygdeordningene. Formålsparagrafen gir uttrykk for de politiske ambisjoner som ligger til grunn for folketrygden. Den gir ikke særlig veiledning for tolkning av de bestemmelsene som regulerer retten til ytelser.

De fleste kapitler i folketrygdloven inneholder formålsparagrafer, for eksempel § 8-1 om formålet med sykepenger. Slike bestemmelser kan få en viss betydning ved tolkning av bestemmelser i vedkommende kapittel.

### **Note 2**

Folketrygden skal gi økonomiske ytelser i bestemte situasjoner – arbeidsløshet, sykdom, uførhet o.l. Dette skjer ved løpende utbetaling som kompensasjon for manglende inntekt eller arbeidsevne, ved å dekke bestemte utgifter og ved å stille tekniske hjelpemidler til disposisjon.

### **Note 3**

Folketrygden er en sosial forsikring. Den har i seg elementer fra privat forsikring ved at pensjonen står i forhold til tidligere arbeidsinntekter. Det ligger en betydelig sosial utjevning i folketrygdsystemet ved at alle er sikret en minimumspensjon. Folketrygden kombinerer forsikringstenkning og sosial tenkning. I det gamle alderspensjonssystemet ivaretas dette ved tilleggspensjon, grunnpensjon og sært tillegg, se

folketrygdloven kapittel 3 og 19. I det nye alderspensjonssystemet ivaretas dette ved inntektspensjon og garantipensjon, se folketrygdloven kapittel 20.

Den vesentligste finansieringen av folketrygden skjer ved trygdeavgift, arbeidsgiveravgift og tilskudd fra staten, se folketrygdloven kapittel 23. De som betaler trygdeavgift på grunnlag av høy inntekt, bidrar til å finansiere ytelser for personer med tidligere lav inntekt eller ingen inntekt. Her ligger det en sosial utjevning.

#### **Note 4**

Det ligger en betydelig sosial utjevning i trygdesystemet. De som betaler trygdeavgift på grunnlag av høy inntekt, bidrar til å finansiere ytelser for personer med tidligere lav eller ingen inntekt. Den vesentligste finansieringen av folketrygden skjer ved trygdeavgift, arbeidsgiveravgift og tilskudd fra staten, se kommentarer til kapittel 23.

#### **Note 5**

Her framgår det at folketrygden på viktige områder skal bidra til at den enkelte i størst mulig grad skal kunne hjelpe seg selv, altså ikke bare være en passiv utbetaler av ytelser. Det vises til prinsippet om «arbeidslinja», attføringsprinsippet og prinsippet om hjelp til selvhjelp. Loven inneholder regler om oppfølging av sykmeldte, rehabilitering, attføring, utdanning og et nett av hjelpemiddelsentraler. Bestemmelsen i § 1-1 tredje ledd kan ha betydning for tolkning av vilkårene for rett til ytelser. Medlemmene har krav på oppfølging for å bedre sin situasjon, men det kan også stilles som forutsetning fra trygdens side at medlemmet selv prøver å bidra.

### **§ 1-2 Vern mot private avtaler (1)**

**Rettigheter etter denne loven kan ikke fraskrives ved private avtaler. (2)**

**En arbeidsgiver kan ikke innskrenke arbeidstakernes rettigheter etter loven. (3)**

#### **Note 1**

Bestemmelsen slår fast at loven er preseptorisk. Loven kan ikke fravikes ved avtale eller ensidige disposisjoner fra medlemmer, arbeidsgivere og andre.

Liknende bestemmelser fantes allerede i de gamle syke- og yrkesskadetrygdlovene. Begrunnelsen for en tilsvarende bestemmelse i folketrygdloven 1966 framgår av kommentarene til § 18-8 i Ot.prp. nr. 17 (1965–66).

Videre vises det til lov 14. august 1918 nr. 4 om rettergangsordningens ikrafttræden (rettergangsordningens ikrafttredelseslov eller rgl. ikrl.) § 12 og til Ot.prp. nr. 27 (1974–75) s. 40 flg. Her er hovedregelen at uforfalt fordring på trygdeytelser

mv. ikke rettsgyldig kan overdras eller pantsettes. Unntak gjelder for pensjonsinnretning, arbeidsgiver eller offentlig myndighet som yter lønn eller stønad til underhold for samme tidsrom. Prinsippet i unntaket er lagt til grunn i § 22-3 om utbetaling til arbeidsgiveren og i lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i NAV § 26.

Bestemmelsene i § 1-2 er selvsagt ikke til hinder for at et medlem kan unnlate å sette fram krav om ytelse vedkommende har rett til. Han eller hun kan også be om at en løpende ytelse stoppes.

Etter lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 44 tiende ledd kan pensjonskassen sette som vilkår for å innvilge en ytelse at vedkommende samtidig setter fram krav om ytelser etter lov om folketrygd. Dette har sammenheng med samordningsloven av 6. juli 1957 nr. 26. Det framgår av kapittel IV at offentlig tjenestepensjon vanligvis skal reduseres når vedkommende har rett til folketrygdpensjon. Derfor er det viktig for Statens Pensjonskasse at den enkelte benytter seg av sine rettigheter etter folketrygdloven.

Det vises også til folketrygdloven § 19-17 om avkall på alderspensjon.

## **Note 2**

Forbudet mot fraskrivelse av rettigheter gjelder bare privatrettslige avtaler. Ifølge § 1-3 kan Kongen inngå avtaler om trygd med andre land. Det kan da gjøres unntak fra loven.

Avtaler som er i strid med § 1-2, vil være ugyldige. Medlemmet vil ha krav på den ytelsen som følger av loven. Ellers er det ikke knyttet noen sanksjoner til avtaler som er i strid med § 1-2.

## **Note 3**

Det er egentlig unødvendig å ta inn i loven at arbeidsgiveren ikke kan innskrenke arbeidstakernes rettigheter slik det er gjort i andre ledd. Dette følger både av første ledd og av alminnelige rettsprinsipper; én part i et kontraktsforhold kan ikke ensidig begrense den andre partens lovbestemte rettigheter.

Arbeidsgiverens forbud mot å innskrenke rettigheter gjelder også arbeidsavtaler som indirekte regulerer arbeidsgivers plikter etter loven, for eksempel ved bestemmelser om arbeidsforholdets opphør. Det hender at en arbeidsavtale inneholder en bestemmelse om at arbeidsforholdet skal anses som opphørt dersom arbeidstakeren er borte fra arbeidet på grunn av en sykdom eller andre forhold. En slik avtale vil ikke påvirke arbeidstakerens rett til sykepenge fra arbeidsgiveren i arbeidsgiverperioden, altså i de første 16 dagene vedkommende er syk.

Det er heller ikke knyttet noen sanksjoner i § 1-2 til andre ledd. Den viktigste rettsvirkningen er at arbeidstakeren ikke er bundet av en avtale som innskrenker rettigheter etter loven. Dersom arbeidsgiveren for eksempel nekter å betale sykepenger under henvisning til en slik avtale, kan arbeidstakeren kreve sykepenger fra NAV, som deretter kan kreve å få dekket det som er utbetalt fra arbeidsgiveren, se § 8-22.

### **§ 1-3 Avtaler med andre land om trygd (1)**

**Kongen kan inngå gjensidige avtaler med andre land om rettigheter og plikter etter denne loven. (2) Herunder kan det gjøres unntak fra lovens bestemmelser. (3) (4) (5)**

**Vilkåret i § 3-8 andre ledd om tre poengår for rett til tilleggspensjon kan fravikes bare for personer som har hatt inntektsgivende arbeid i Norge i minst ett år. (6)**

#### **Note 1**

Norge har inngått et stort antall avtaler med andre land om trygderettigheter. Avtalene tar blant annet sikte på å regulere opptjening av pensjonsrettigheter, slik at det blir kontinuitet i opptjeningen på grunnlag av arbeid i avtalelandene.

Utsendte arbeidstakere fra ett avtaleland til et annet skal være underlagt lovgivningen i utsenderlandet hvis arbeidsforholdet er ment å skulle være begrenset til en nærmere bestemt periode. De skal da være unntatt fra trygden i det landet hvor arbeidet utføres. Slikt unntak innebærer at utsendte arbeidstakere fra avtaleland ikke får trygderettigheter i Norge når de arbeider her. Det skal ikke betales arbeidsgiveravgift og trygdeavgift til Norge etter §§ 23-2 og 23-3.

Noen avtaler har bestemmelser om rett til stønad ved helsetjenester etter kapittel 5 ved midlertidig opphold i et avtaleland, for eksempel som turist.

#### **Note 2**

Norge har inngått avtaler med følgende enkeltland (og provinser) (bilaterale avtaler): Australia, Bosnia og Hercegovina, Canada, Chile, Frankrike, Hellas, India, Israel, Italia, Kroatia, Luxembourg, Montenegro, Nederland, Portugal, Quebec, Serbia, Slovenia, Storbritannia og Nord-Irland, Sveits, Tyrkia, Ungarn (gjelder sykehjelp under midlertidig opphold), USA og Østerrike.

Norge har inngått følgende avtaler med flere land (multilaterale avtaler):

- Nordisk konvensjon om trygd. Den omfatter Danmark, Finland, Færøyene, Grønland, Island, Norge, Sverige og Åland.

- EØS-avtalen. Den omfatter EU-landene og de tre EFTA-landene (Island, Liechtenstein og Norge).

### Note 3

Den avtalen som har størst praktisk betydning, er EØS-avtalen, som trådte i kraft 1. januar 1994. Ved forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporasjon av trygdeforordningene i EØS-avtalen er det bestemt at forordningenes bestemmelser skal gjelde som norsk forskrift. Det vises Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 883/2004 om koordinering av trygdeordninger, Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 987/2009 om regler for gjennomføring av forordning nr. 883/2004 og flere tilleggs-/endringsforordninger. Forskriften ble gitt virkning i Norge fra 1. juni 2012.

Formålet med forordningene er at statsborgere fra EU/EØS-land ikke skal tape pensjons- og andre trygderettigheter, eller muligheter for opptjening av slike rettigheter, ved å flytte fra et EU/EØS-land til et annet.

Disse forordningene opphevet og erstattet forordningene (EØF) nr. 1408/71 og nr. 574/72. EØS-avtalens betydning på trygderettens område er nærmere behandlet i St.prp. nr. 100 (1991–92) og i NAVs rundskriv under Hovednr. 45 på [www.nav.no/rettskildene](http://www.nav.no/rettskildene). Se også Bogstad (red.), *Trygd og pensjon i EØS*, Oslo 2015 og Martine Refsland Kaspersen, «Forordning (EF) nr. 883/2004 om koordinering av trygdeordninger. Generelle og spesielle regler om dagpenger under arbeidsløshet» (publisert i Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 1/2010). To andre masteravhandlinger er Daksha Sriragulan, «Kan nok være nok? – Om den EØS-rettslige adgangen til å justere trygdeytelser til kostnadsnivå» og Torjus Lundevall, «Frå Brussel til Grønlandsleiret: Europeiske fellesreglar og norsk praksis ved samordning av langtidsytningar i trygda, med særleg fokus på alderspensjon». Se også Meld. St. 40 (2016–2017) Eksport av norske velferdsytelser og Torjus Lundevall: «Eksport av kontantytningar i Europa – EU-domstolens sak C-430/15 Tolley». *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 2/2017 s. 149.

EØS-avtalen gjelder for alle EU-landene og for de tre EFTA-landene Island, Liechtenstein og Norge. Sveits, som er medlem av EFTA, men ikke EU, har inngått egne avtaler med EU-landene og med EFTA-landene om å anvende de europeiske trygdekoordineringsreglene.

Forordningene nr. 883/2004 og nr. 987/2009 får anvendelse for personer som «er statsborgere i en medlemsstat, samt statsløse og flyktninger bosatt i en medlemsstat, og som er eller har vært omfattet av lovgivningen i en eller flere medlemsstater, samt på disses familiemedlemmer og etterlatte». Det er ikke lenger bare arbeidstakere og

selvstendig næringsdrivende som omfattes, men også personer som ikke er yrkesaktive, som er eller har vært omfattet av en eller flere medlemsstaters lovgivning, og som er statsborgere i en av medlemsstatene. Forordningene gjelder statsløse og flyktninger som er bosatt i en medlemsstat, og de får også anvendelse på overnevnte gruppers familiemedlemmer og etterlatte. Dette innebærer at familiemedlemmer til for eksempel EØS-statsborgere som er i arbeid i Norge, kan ha rett til medisinsk stønad og barnetrygd fra Norge selv om de er bosatt i annet EØS-land. Etterlatte kan få rett til etterlattepensjon på grunn av avdødes arbeidsforhold i Norge.

Forskrift 22. juni 2012 nr. 585 er gitt med hjemmel i folketrygdloven §§ 1-3 og 25-15 og diverse trygde- og pensjonslover. Bestemmelser i de lovene det er vist til, fravikes i den utstrekning det er nødvendig i henhold til bestemmelsene i forordningene. Dette innebærer at slike bestemmelser går foran folketrygdlovens bestemmelser (derogasjon).

Avtalen omfatter alle ytelser etter folketrygdloven med unntak av kapittel 15 om stønad til dem som har aleneomsorg for barn. Dette er en sosial ytelse som ikke har preg av forsikring, og de fleste land har ikke ytelser til enslige mødre og fedre som en del av sosialforsikringen. Når det nærmere gjelder konsekvensene av forordning 883/2004 for ytelser etter folketrygdloven, viser vi til det som er sagt om dette i tilknytning til det enkelte stønadskapittel.

EØS-avtalens bestemmelser om pensjons- og trygderettigheter bygger på fire hovedprinsipper:

- (1) Likebehandlingsprinsippet. Det er forbudt for en EØS-stat å diskriminere andre EØS-staters statsborgere. Som eksempel kan nevnes folketrygdloven § 2-5 første ledd bokstav g om at en sjømann på norsk skip må være norsk statsborger for å være medlem i folketrygden; også statsborgere fra andre EØS-land vil få rett til ytelser fra folketrygden når de arbeider på norske skip.
- (2) Sammenleggingsprinsippet. Man skal legge sammen opptjeningstiden i de forskjellige EØS-statenes pensjons- og trygdesystemer når man skal undersøke om en person fyller minstekravet til opptjeningstid for rett til pensjon eller trygd fra en EØS-stat. Som et eksempel kan nevnes folketrygdloven § 3-2 andre ledd første setning, som stiller krav om minst tre års trygdetid for å få rett til grunnpensjon; vilkåret vil være oppfylt ved for eksempel ett år fra Norge, ett år fra Tyskland og ett år fra Italia.
- (3) Pro rata temporis-prinsippet. Pensjons- og trygdeytelser skal beregnes ut fra lengden av opptjeningstiden i de forskjellige EØS-statenes pensjons- og tryg-

desystemer. Folketrygdens grunn- og tilleggspensjonssystem bygger på et slikt proporsjonalitetsprinsipp, se §§ 3-2 og 3-8. En vandrearbeider får rett til delpensjoner fra hvert av de EØS-landene der han eller hun har opptjent pensjonsrettigheter, som skal stå i forhold til opptjeningen der.

- (4) Eksportabilitetsprinsippet. Pensjons- og trygdeytelser skal utbetales i den EØS-staten der pensjonisten bor, selv om dette er en annen stat enn den staten der ytelsene er tjent opp. Dette er viktig for norske pensjonister som for eksempel bosetter seg i Spania. Som et annet eksempel kan det nevnes at det etter folketrygdloven § 4-2 første ledd er et vilkår for rett til dagpenger under arbeidsløshet at vedkommende oppholder seg i Norge. Etter forordning 883/2004 kan dagpenger fra den norske folketrygden ytes i inntil tre måneder når en arbeidsløs person søker arbeid i et annet EØS-land. Se dagpengeforskriften (Forskrift 16. september 1998 nr. 890, om dagpenger under arbeidsløshet) kapittel 13, «Særskilte regler for overføring av rettigheter innen EØS mv.»

I forskrift 22. juni 2012 nr. 585 om inkorporering av trygdeforordningene i EØS-avtalen er det bestemt at en del sentrale trygdelover skal fravikes i den grad det er nødvendig for å gjennomføre forordningene. Forordningene omfatter alle ytelser etter folketrygdloven med unntak av kapittel 15 om stønad til enslig mor eller far. Dette er en sosial ytelse som ikke har preg av forsikring, og de fleste land har ikke ytelser til enslige mødre og fedre som en del av sosialforsikringen.

Forskrift av 22. juni 2012 nr. 585 er gitt med hjemmel i folketrygdloven §§ 1-3 og 25-15 og diverse trygde-, pensjons- og helsetjenestelover, og den viser til EØS-avtalens vedlegg, forordninger mv. Bestemmelser i de lovene det er vist til, fravikes i den utstrekning det er nødvendig i henhold til de bestemmelsene som er nevnt i forbindelse med EØS-avtalen. Dette innebærer at slike bestemmelser går foran folketrygdlovens bestemmelser.

Hovedregelen når det gjelder lovvalg, er at man skal omfattes av lovgivningen i det landet der arbeidet eller virksomheten blir utført.

#### **Note 4**

En viktig multilateral avtale er den nordiske konvensjonen om trygd. Den er opprinnelig fra 1955, men er endret en rekke ganger. Den ble inngått på nytt med virkning fra 1. januar 1994, samtidig med at EØS-avtalen trådte i kraft. Den nyeste nordiske konvensjonen om trygd ble inngått 12. juni 2012.

Det er nå først og fremst EØS-avtalens bestemmelser som regulerer trygdeforhold innen Norden for nordiske statsborgere og statsborgere av EØS-land. Den nordiske konvensjonen får derfor først og fremst betydning for statsborgere fra land utenfor EØS-området som bor eller arbeider i Norden.

### **Note 5**

I 1950-årene ble det inngått trygdeavtaler med Storbritannia, Frankrike og Italia. Avtalen med Italia er den eneste avtalen som gir hjemmel for å kreve tilbake innbetalt avgift til pensjonssystemet når vedkommende reiser fra Norge. Ny avtale med Storbritannia trådte i kraft 1. april 1991.

I 1968 ble det inngått avtale med USA om gjensidighet ved utbetaling av amerikanske pensjoner til norske statsborgere og norske pensjoner til amerikanske statsborgere. Det ble inngått en sosialtrygdavtale med USA som trådte i kraft 1. juli 1984. Denne avtalen ble revidert 30. november 2001 og trådte i kraft 1. september 2003.

I 1974 ble det inngått en trygdeavtale med Jugoslavia. Den gjelder for Slovenia fra 1997, Kroatia fra 1999, Serbia fra 2003 og Montenegro fra landets selvstendighet 3. juni 2006.

For øvrig har Norge avtaler med Sveits fra 1. november 1980, Tyrkia fra 1. juni 1981, Portugal fra 1. september 1981, Hellas fra 1. juni 1983, Østerrike fra 1. juni 1998, Canada fra 1. januar 2014, Quebec fra 1. april 1988, Nederland fra 1. april 1997, Luxembourg, undertegnet 19. mars 1998, og Chile fra 1. juni 1998. Det ble inngått sykehjelpsavtale med Ungarn fra 1. juli 1992. Det er inngått pensjonsavtale med Australia, som trådte i kraft 1. januar 2007.

En del av avtalene er reforhandlet i forbindelse med ikrafttreddelsen av EØS-avtalen. Grunnen til at avtalene er revidert, er at man ønsket å ha bilaterale avtaler som omfatter personer som ikke kommer inn under personkretsen til forordning 1408/71, som senere er avløst av forordning 883/2004. EØS-avtalen går foran disse avtalene. Mange av avtalene knytter ikke plikter og rettigheter til statsborgerskap, men som hovedregel til at man er – eller har vært – undergitt lovgivningen i et av avtalelandene. Slike avtaler vil blant annet ha selvstendig betydning for personer som ikke er borgere av EØS-land.

### **Note 6**

I § 1-3 andre ledd er det tatt inn en bestemmelse som innebærer en begrensning i Kongens rett til å inngå avtaler som innebærer unntak fra loven. Folketrygdlovens regel om minst tre års forutgående opptjening av pensjonspoeng for rett til tilleggs-

pensjon kan bare fravikes for personer som har hatt inntektsgivende arbeid i Norge i minst ett år.

I den tilsvarende bestemmelsen i folketrygdloven av 1966 § 18-12 var ordlyden noe annerledes, og det ble bare stilt krav om «til sammen» minst ett år. Bestemmelsen kom inn i 1992, se Ot.prp. nr. 99 (1991–92) s. 11.

EØS-avtalen gir anledning til begrensninger som stiller krav om minst ett års trygdetilknytning for pensjonsrett. Det framgår ikke av Ot.prp. nr. 29 (1995–96) at dette innebærer noen materiell endring. I NAVs rundskriv er «til sammen» brukt. Dette innebærer da at det ikke er vilkår om ett års sammenhengende arbeid; flere kortere perioder kan legges sammen.

### **§ 1-4 Grunnbeløpet (1)**

Grunnbeløpet er en beregningsfaktor som har betydning for retten til ytelser og for størrelsen på ytelser etter denne loven. (2)

Grunnbeløpet fastsettes av Kongen og reguleres årlig med virkning fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten. (3)

Til grunn for reguleringen legges forventet lønnsutvikling i reguleringsåret, justert for eventuelt avvik mellom forventet og faktisk lønnsutvikling siste to år.

Kongen gir forskrifter med nærmere regler om regulering av grunnbeløpet, herunder fra hvilket tidspunkt nytt grunnbeløp får virkning for de enkelte ytelsene etter denne loven. (4)

### **Note 1**

Grunnbeløpet var en ny og viktig beregnings- og reguleringsfaktor som ble innført med folketrygdloven av 1966. Den er omtalt i Ot.prp. nr. 17 (1965–66) avsnitt VII nr. 3 og 7. Grunnbeløpet forkortes gjerne til G. Siktemålet med reguleringen av G er å gi pensjonistene andel av den alminnelige velstandsøkningen i samfunnet. Etter at vi fikk ny alderspensjon fra 1. januar 2010 og ny uføretrygd fra 1. januar 2015, ble beregningsreglene for disse ytelsene flyttet fra kapittel 3 til de respektive stønadskapitler. Grunnbeløpet fikk dermed en litt mindre sentral rolle, se note 4. Basispensjon i alderspensjon (§ 19-5) beregnes likevel etter reglene for grunnpensjon og tilleggspensjon i kapittel 3.

### **Note 2**

Grunnbeløpet anvendes ved beregning av grunnpensjon (§ 3-2), særtillegg (§ 3-3), pensjonspoeng (§§ 3-11 til 3-14), tilleggspensjon (§ 3-8), barnpensjon (§ 18-5),

ektefelletillegg og barnetillegg (§§ 3-24 og 3-25) og overgangsstønad for enslig forsørger (§ 15-7). Grunnbeløpet anvendes også i regler for reduksjon av ektefelletillegg og barnetillegg på grunn av inntekt (§ 3-26), trygdeytelser under opphold i helseinstitusjon (§§ 8-53, 16-11, 17-13, 18-8, 19-21 og 20-22) og menerstatning (§ 13-17).

Grunnbeløpet anvendes også ved fastsetting av krav til minsteinntekt for rett til dagpenger under arbeidsløshet (§ 4-4), maksimumsgrense for dagpengegrunnlaget (§ 4-11), krav til minsteinntekt for rett til sykepenger (§ 8-3), maksimumsgrense for sykepengegrunnlaget (§ 8-10), inntektsgrense ved vurdering av rett til ektefelletillegg (§ 3-24 tredje ledd bokstav a), inntektsgrense for mottakere av uføretrygd og andre stønadmottakere (§§ 12-14, 15-9, 16-8 og 17-8), vurdering av om den ene ektefellen er selvforsørget i forbindelse med beregning av grunnpensjon til den andre ektefellen (§ 3-2 fjerde ledd), opptjening av ny alderspensjon etter folketrygdloven kapittel 20 (§§ 20-4 til 20-8), inntektsgrense for ektefelle ved vurdering av om det skal gis minste pensjonsnivå etter ordinær eller høy sats (§ 19-8 fjerde og femte ledd), og inntektsgrense for ektefelle ved vurdering av om det skal gis garantipensjon etter ordinær eller høy sats (§ 20-9 andre ledd og tredje ledd).

Grunnbeløpet anvendes også i sammenhenger utenfor folketrygdloven. Som eksempel kan det nevnes at de fleste offentlige tjenstepensjoner bare tar hensyn til inntekter opp til 12 G, se for eksempel lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse § 14. Statlige og kommunale gruppelivsforsikringer utmåles også i forhold til G.

Da folketrygdloven av 1966 ble innført, var det ikke bare pensjonsberegningen, men også fastsettingen av andre løpende stønader og engangsytelser som ble knyttet til G. For eksempel utgjorde gravferdshjelpen 15 prosent av G for enslige og 40 prosent av G for den som etterlot seg ektefelle eller barn. Gravferdshjelpen etter § 7-2 gis i dag med et beløp som fastsettes uavhengig av G, og det er innført regler om behovsprøving. Også andre trygdeytelser er løsrevet fra grunnbeløpet, for eksempel grunnstønad, hjelpestønad og stønad til barnetilsyn. Den automatikk i nivåheving som tilknytningen til G innebærer, er her forlatt.

### Note 3

Grunnbeløpet blir regulert per 1. mai hvert år. Det har skjedd at grunnbeløpet har vært regulert per 1. januar og andre datoer. Som beregningsfaktor brukes gjennomsnittet av grunnbeløpssatsene det enkelte år. Grunnbeløpet har utgjort følgende beløp fra:

1. januar 1967 – 5400 kroner

- 1. januar 1968 – 5900 kroner
- 1. januar 1969 – 6400 kroner
- 1. januar 1970 – 6800 kroner
- 1. januar 1971 – 7200 kroner
- 1. mai 1971 – 7500 kroner
- 1. januar 1972 – 7900 kroner
- 1. januar 1973 – 8500 kroner
- 1. januar. 1974 – 9200 kroner
- 1. mai 1974 – 9700 kroner
- 1. januar 1975 – 10 400 kroner
- 1. mai 1975 – 11 000 kroner
- 1. januar 1976 – 11 800 kroner
- 1. mai 1976 – 12 100 kroner
- 1. januar 1977 – 13 100 kroner
- 1. mai 1977 – 13 400 kroner
- 1. desember 1977 – 14 400 kroner
- 1. juli 1978 – 14 700 kroner
- 1. januar 1979 – 15 200 kroner
- 1. januar 1980 – 16 100 kroner
- 1. mai 1980 – 16 900 kroner
- 1. januar 1981 – 17 400 kroner
- 1. mai 1981 – 19 100 kroner
- 1. oktober 1981 – 19 600 kroner
- 1. mai 1982 – 21 200 kroner
- 1. januar 1983 – 21 800 kroner
- 1. mai 1983 – 22 600 kroner
- 1. mai 1984 – 24 200 kroner
- 1. mai 1985 – 25 900 kroner
- 1. januar 1986 – 26 300 kroner
- 1. mai 1986 – 28 000 kroner
- 1. mai 1987 – 29 900 kroner
- 1. januar 1988 – 30 400 kroner
- 1. april 1988 – 31 000 kroner
- 1. april 1989 – 32 700 kroner
- 1. mai 1990 – 34 000 kroner
- 1. desember 1990 – 34 100 kroner

|                             |
|-----------------------------|
| 1. mai 1991 – 35 500 kroner |
| 1. mai 1992 – 36 500 kroner |
| 1. mai 1993 – 37 300 kroner |
| 1. mai 1994 – 38 080 kroner |
| 1. mai 1995 – 39 230 kroner |
| 1. mai 1996 – 41 000 kroner |
| 1. mai 1997 – 42 500 kroner |
| 1. mai 1998 – 45 370 kroner |
| 1. mai 1999 – 46 950 kroner |
| 1. mai 2000 – 49 090 kroner |
| 1. mai 2001 – 51 360 kroner |
| 1. mai 2002 – 54 170 kroner |
| 1. mai 2003 – 56 861 kroner |
| 1. mai 2004 – 58 788 kroner |
| 1. mai 2005 – 60 699 kroner |
| 1. mai 2006 – 62 892 kroner |
| 1. mai 2007 – 66 812 kroner |
| 1. mai 2008 – 70 256 kroner |
| 1. mai 2009 – 72 881 kroner |
| 1. mai 2010 – 75 641 kroner |
| 1. mai 2011 – 79 216 kroner |
| 1. mai 2012 – 82 122 kroner |
| 1. mai 2013 – 85 245 kroner |
| 1. mai 2014 – 88 370 kroner |
| 1. mai 2015 – 90 068 kroner |
| 1. mai 2016 – 92 576 kroner |
| 1. mai 2017 – 93 634 kroner |
| 1. mai 2018 – 96 883 kroner |

Til og med 2010 ble grunnbeløpet fastsatt av Stortinget. I forbindelse med ny alderspensjon ble reglene for fastsetting av grunnbeløpet endret og fastsettingen skjer nå ved kgl. res. Se Ot.prp. nr. 37 (2008–2009). Ved innføringen av ny alderspensjon ble det samtidig vedtatt en underregulering av alderspensjon under utbetalingen. Opprinnelig hadde Stortinget besluttet at pensjon under utbetaling skulle reguleres slik at veksten skulle utgjøre et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Departementet argumenterte imidlertid for at det ville være enklere og stort sett mer fordelaktig